

ra några specialiteter för vissa tider och orter, skulle också förorsaka en widsträcktighet, som ströde mot planen för närvarande arbete. Af ofwan intagna totalsummor på utspridda skrifter, jemte andra summariska uppgifter, kan nogsamnt inses, huru widsträckt sällskapernas verkningsskrets är, samt hvad de i allmänhet åstadkommit, och mer är ej föremål för närvarande beskrifning.

(Ur stadgarne och årsberättelserna.)

d) Fruntimmers Bibelsällskapet i Stockholm.

Om våren 1819 stadgades af några bland hufvudstadens fruntimmer det beslut, att sätta ett bibelsällskap, och snart derefter utfärdades samt stadsåstadades dess stadgar. Dess föremål är icke allenast att bidra till den Heliga Skrifts utspridande bland alla klasser, utan äfwen att medverka till dess christliga begagnande. För att befördra det förra af dessa ändamål, är det sällskapets affigt, att årligen inköpa så många exemplar biblar, att ett exemplar kan till hvarje församling i riket årligen aflemmas, att tilldelas ett brudpar efter slutad wigsel. Denna plan, som sällskapet ännu icke varit i tillfälle att utföra i hela dess omfattning, bringas i verkställighet i mån af dess tillgångar.

Sällskapet har ansett sig säkrast kunna vinna sitt ändamål genom en nära förbindelse med Swenska Bibelsällskapet, till biträde i dess widsträcktare bemödanden för en gemensam sak. Inlutna odisponerade ordinarie medel, hvilka förnämligast bestå af ledamöternas årsafgifter, nedsättas wid årets slut i Swenska Bibelsällskapets cassa; hwaremot Fruntimmers Bibelsällskapet återbefommer biblar och nya testamenten, enligt requisition.

Övinnor af alla stånd inbjudas till ledamöter i detta samfund. Liksom i de nyssnämnda sällskaperna äro de, i mån af storleken utaf inbetalade afgifter, delade uti ståndiga och årliga ledamöter. Till hedersledamöter kunna de fruntimmer utnännas, hvilka utmärka sig på ett särdeles fördelaktigt sätt i christlig verksamhet att befördra Bibelsällskapets föremål. Sällskapets göromål besörjas af en comitè, bestående af 12 ledamöter, deribland en ordinarie och en vice ordförande, en archivarie och 2 secreterare. Desutom skall comitèen anmoda en aktingswård och för saken nitafsande män, att, såsom kassamästare, förvalta och bokföra cassans inkomster och utgifter. Comitèen sammanträder en gång i månaden, och alla sällskapets i hufvudstaden boen-

de ledamöter 3 gånger om året. Den sista sammankomsten är högtidsdag. Då uppläses äfwen årsberättelsen och redovisningen, hvarest den till trycket befordras och aslemnas till Swenska Bibelsällskapets comité, för att utdelas.

År 1825 lät sällskapet utdela 636 och, 1827, 413 brudbiblar. De sednare blefwo sålunda fördelade: Upsala stift 161, Werjd 90, Göteborgs 102, Carlstads 42, Stockholms församlingar 17, Swenska församlingen i London 1. Sällskapet följer den grundsats, att ett följande år utdela biblar till de stift, som det föregående året blifwit deraf i jäfnad. Således har det ännu icke kunnat fullt uppnå sitt i stadgarne antydda ändamål. Det mottager årligen ett antal biblar och nya testamenten till skänks af Swenska Bibelsällskapet. Från sällskapets stiftelse till 1827 års slut hafwa 4853 biblar blifwit aslemnade såsom gåfwor till fattiga brudpar. Årligen försäljes äfwen ett antal biblar och nya testamenten, så wäl i hufwudstaden som i landsorterna, af dertill committerade.

Sällskapets inkomster woro, år 1827, 1545 $\frac{1}{2}$ rd. b:co. Sällskapet har ingen egen local för sina sammankomster och sitt archiv.

(Ur årsberättelserna.)

e) Skeppsholms församlings Vitträdes-Bibelsällskap.

Detta sällskap stiftades år 1815, är försedd med egen styrelse och egna stadgar, samt afgifwer årligen årsberättelser. Då detta allt har mycken likhet med hwad i det föregående om öfriga bibelsällskaper är nämnt, och Skeppsholms bibelsällskap för öfrigt ej har en så utwidgad verksamhets krets som dessa, torde man här kunna undwika den widlöftighet, att mer specielt afhandla detta sällskaps organisation.

Såsom namnet tillkännagifwer, är sällskapets föremål att utdela biblar bland de fattigare inom Skeppsholms församlingen. År 1826 utdelade det 10 helbiblar och 71 nya testamenten, de sednare mest till Rattwårdsungdomen. Sedan sällskapets stiftelse och till 1826 års slut äro 363 helbiblar och 1364 nya testamenten genom dess försorg utdelade, deribland 1288 gratis. Sällskapet har således i det närmaste uppnått sitt systemål, att med exemplar af bibel och nytt testamente förse alla medelösa inom församlingen. Till fullnad af det ännu återstående egde sällskapet en cas-

sabehållning af 407 rd. b:co, som ansågs, i förening med wälgbrenhetens bidrag, skola wara tillräcklig för ändamålet. (Ur Swenska Bib. Sällst. Årsberättelser.)

23) Boktryckerierna och Bokhandeln.

Den första boktryckare i Stockholm och i hela riket war Johan Snell. Om han af Årkebiskopen Jakob Ulfsön eller Riksfröbäst.ändaren Sten Sture blifwit från Tyskland, 1481, införskrifwen, eller om han af eget beråd hit ankommit att idka sin konst, derom eger man ingen säker underrättelse. Den första bok, som man wet wara tryckt i Sverige, är en fabelbok, med denna titel: *Dialogus creaturarum optime moralizatus omni materiæ morali jucundo et edificativo modo applicabilis: impressus Stockholmiæ a Johanne Snell, artis impressoriæ magistro.* Anno 1483, 4:o, utan författarens namn. Den war förut, år 1481, tryckt i Edln. År 1495 nämnes en Johan Fabri, som tryckt: *Breviarium Strengnesiense*, och sedan *Breviarium Upsaliense*, 1496. Den första bok på Swenska språket är äfwen tryckt hos honom och hade följande titel: *Canticens i Upsala, Erici Nicolai öfversättning af Johans Gersons afhandling: de tentationibus diaboli.* Stockholm, hos Johannes Fabri, 1495, 4:o. Ifrån den tiden har sällan någon boktryckares namn blifwit utsett på tryckta böcker i Sverige, förrän 1549—1592, då en Amundus Laurentii, bland flera böcker, äfwen låtit utgå Nya Testamentet.

Heliga LekamaGillet hade på Själagårdsgatan ett hospital, som wid reformationen flyttades till Gråbrödraklostret, då huset tillföll Konungen, som der inrättade ett boktryckeri. Hans originalbref af d. 10 Juli 1537, som förwaras i stadens PolitieCollegium, innehåller, att tryckeriet, som war upptaget i riket för det meniga bästa, skulle blifwa ståndande i Själagården.

I sextonde århundradet hafwa följande boktryckare idkat sin konst i Stockholm: Georg Nicholf, som, år 1541, in folio tryckt en Swenskt bibel, den Laurentius Petri öfversatt; Torbern Tideman, som upplaggt Liturgien in folio, 1756, och Laurentii Petri Kateches in 8:o; Anders Torstani, som, 1578, tryckt Benedicti Olai läkarebok; och Anders Gutterwig, som aflidit 1570, hwarefter hans boktryckeri blifwit någon tid af enkan författ och sedan förköpt till akademien i Upsala.

I sjuttonde århundradet: Christopher Neusner, som hitflyttat från Moskwa, 1608, och lefwat till 1640; Claus Olai

Helsing, som, 1621, på Biskopen, Doctor Rudbeck's föransjaltande, flyttade sitt tryckeri till Westerås och afled derstädes 1628; Nlaus Eneus, som, 1622, flyttade från Stockholm och blef den första boktryckare i Strängnäs; Petter v. Selou, som af Kon. Gustaf Adolph blef kallad från Tyskland, emedan han war wäl försedd med Orientaliska silar, och som fick 60 tunnor spannmål, med flera förmåner, jemnte 100 Swenska daler i flytningehjelp från Tyskland; Zohan Jansson, en bokförrare från Amsterdam, som fick Drottning Christinas privilegier till anläggande af ett tryckeri härstädes, och som, tillika med C. Eusebius Talist från Jena, inrättade boklädor, förmodligen de första i Stockholm och Upsala. Henrik Keyser, som af K. Gustaf Adolph, under hwilken han gjort frigtjenst, fick ett i Liesland taget tryckeri, hwilket i arf tillföll hans son och sonson samt blef fördeladt mellan Stockholm och Upsala; Joh. Georg Eberdt 1672—1687, hvars tryckeri i arf tillföll Joh. Billingsley; Georg Gottl. Buchardi, som, 1692, upprättade ett wackert tryckeri och fortsatte det med allmänt loford till 1708.

Wlad tryckerier i adertonde århundradet må nämnas: Billingsleys tryckeri ärfdes af Mich. Laurelius, egdes sedan af Anders Björkman och derefter af Petter Jbransson Nyman; Keyser's tryckeri egdes sedan af Aron Holm och såldes derefter till Jakob Schneidler; Buchardis tryckeri egdes sedan af Julius Georg Matthia, derefter af Johan Laur. Horn, och sedermera, genom gifte med dess enka, af Direct. Lars Salvius, hwilken mycket befordrade Swenska literaturen, i det han icke allenast på eget förslag tryckte flera böcker af stort värde, såsom Linnes arbeten m. fl., utan och exporterade desamma, till utbyte mot utländska författares arbeten, och befrämjade således en förmånlig bokhandel; äfwen som Salvius war den förste, hwilken i Stockholm inrättade ett ganska rikligt lämbibliothek.

Denna förteckning på boktryckerier i äldre tider kan wara artig nog, helst man uti temligt oafbruten series kan följa egarne af samma tryckeri; men, att fortsätta den till sednare tider, skulle ej wara lika ändamålsenligt, emedan nu mer tryckerier få anläggas utan några särskilda privilegier, hwar af blifwit en följd, att de flesta gamla tryckerierna sålts, fördelats eller förflingrats, så att egarne ej kunna angifwas såsom i bestämd ordning efterföljande hwarandra.

Alla dessa tryckerier skulle man kunna kalla privata, till skillnad från det Kongl. Tryckeriet, som wäl också egdes af enskild man, men har till nästan uteslutande föremål att

trycka allt det, som *sub titulo majestatis* utgår, såsom kongl. förordningar, publicationer, circulairebref, m. m. Detta tryckeri har uteslutande rättighet att trycka publica handlingar af denna beskaffenhet. Emot en sådan förman skall från tryckeriet, mot en ringare beräkning ersättning, afsemmas det antal exemplar, som är behöfligt för de publica ämbetswerken och autoriteterna. Detta antal exemplar afsemmades i början utan all ersättning. Af kongl. boktryckare lär Amundus Olai hafwa varit den förste, och skall han hafwa blifwit antagen dertill af Konung Sigismund, år 1594. Efter honom kom, år 1611, Ignatius Meurer från Thüringen, hwilken gift sig med nyssnämnda Amundi Olai enka. Han war kongl. boktryckare till 1666, då han för sin höga ålder på begäran erhöil afsked. Om honom kan anmärkas, att han på egen bekostnad upplaggt en Swensk Bibel in folio, hwilken af Kongl. Regeringen på det högsta recommenderades till inläsande af kyrkorna i riket.

Georg Hansch hade varit boktryckare i Sorb i Danmark samt sedan haft tryckeri i Malmb och Lund, då han, 1666, blef antagen i Meurers ställe. Han afled 1668, och hans enka gifte sig med Nielas Wankis från Skåne, som, 1669, blef kongl. boktryckare. Han dog 1689, och enkan dref sedan tryckeriet genom factorer. Johan Henrik Werner från Lüneburg, som äfwen förut varit factor hos Wankis enka, blef, 1705, kongl. boktryckare. Han afled 1734, och enkan förvaltade tryckeriet genom Factor Röpke till 1738, då Peter Momma köpte detsamma. Han hade lärt boktryckerkonsten i Holland. Efter hans död blef hans måg, Secretären Fougt, kongl. boktryckare, och är denna rättighet ännu i Fougtska släktens ego. Ehuru således privilegierna beverlätos på Fougt, tillföhl dock största delen af Mommas tryckeri, enligt hans eget förordnande, Afsehorn Johan Pfeiffer och fick sedan namn af Kongl. Ordens Tryckeri. Härifrån utgihwes ännu det allmänt kända dagbladet: *Dagligt Allihanda*.

Man har fullständigt anført denna series af kongl. boktryckare, för att wisa, huru de i äldre tider togos från utrikes orter, men slutligen woro infödda här i riket. Derutaf kan man draga slutsatser för boktryckerikonstens successiwa fullkomnande härstädes.

Utom det nämnda Kongl. Boktryckeriet finnas för det närwarande följande boktryckerier, som uteslutande äro selskaptas med speciella föremål: Swenska Bibelsällskapet's boktryckeri, hwarest äfwen Evangeliska Sällskapet's skrifter tryckas; Ban-

fens, Nissegårdens Contorets och NummerLotteriets tryckerier, samt till en del äfwen Ordensboktryckeriet för Dagligt Allehanda; hwilket ännu mer gäller om Walldén's tryckeri för Stockholms Dagblad, ty detta tryckeri är nästan helt och hållet af nämnda dagblad upptaget.

År 1800 funnos i hufvudstaden 12 boktryckerier. År 1819 räknade man i hela Sverige 45 boktryckerier, hwaraf 16 i Stockholm. År 1827 war deras antal härstädes 23; men innerwärande år äro de blott 19. Af dessa äro 3 utom BoktryckeriSocieteten, en gammal inrättning, hvars fordna reglemente, uppsatt efter den tidens censur- och trycktwängssystem, ännu bibehålles, men följes blott i ekonomiska afseenden, hwilka äfwen nu mer äro societetens enda föremål. Af de nämnda 19 boktryckerierna äro 6 belägna på Norrmalm, 10 i selswa Staden, och 3 på Södermalm.

Enligt det diarium, som fördes öfwer de till HofCancellers Ämbetet, år 1827, från boktryckerierna härstädes inkomna böcker och skrifter, trycktes på dem, med undantag af Bankens, Nissegårdens Contorets och NummerLotteriets, 5160 $\frac{1}{2}$ ark; men exemplarens antal kunna ej uppgifwas. De innehöllo, efter den i nämnda diarium iakttagna numereringen, utom tidningsblad, 634 särskilda articular eller skrifter, hwarutaf mer än hälften, eller 370, ej mycket öfwerslego 2 ark. Bland dem woro 34 bok-kataloger, 34 tillfällighetsverser, 31 wisor, 3 åminnelsefetal, 3 präsidial, 12 griftetal, 19 rätttegångshandlingar, 14 reglementen och instructioner, 13 predikningar i original och 3 i öfversättning.

Större predikosamlingar woro 8 i original, och 2 i öfversättning; biblisk historia, 2 i öfversättning; 3 psalmböcker, 1 bibel, samt öfriga större och mindre theologiska skrifter, 24 i original, och 18 i öfversättning. — Juridiska läroböcker och andra wigtigare skrifter i detta ämne woro 6, statistik 3, utom mindre; skrifter för handel och landtbusshållning, 8 i original och 2 i öfversättning, utom periodiska skrifter.

Historiska böcker woro 2 i original, och 20 i öfversättning, biographi, 2 i original och 1 i öfversättning, samt desutom skrifter i Swenska historien 4, utom 5 mindre och obetydliga. 3 Swenskt geographi woro 7 större och mindre, i topographi 2 mindre, 3 resebeskrifningar i original, och 5 i öfversättning. — 3 fortification war en skrift, i astronomi 1, i arithmetik 2 mindre, i fysik och kemi 3, i naturalhistorien 2 i original, och 2 i öfversättning. — 3 philosphi woro 4 wetenskapliga och 4 populära samt 2 i öfversättning, i logik 1, i psykologi 1 i original, och 1 i öfver-

fättning. — 3 medicin woro 8 förre och mindre. — 3 språkstudierna woro 4 öfwer det Franska, 2 öfwer det Tyska, 3 öfwer det Swenska, och 3 öfwer det Latinska språket.

3 witterhet woro följande: författares samlade skrifter 3; poesi: Engelsk 4, Swensk 6, utom 4 mindre; romaner: 1 mindre i original, och 43 i öfversättning; theaterstycken: 2 i original, och 7 i öfversättningar. — Lärda samfunds och akademiers handlingar woro 10. — Alla, för hwilka ej finnes utiatt öfversättning, äro i original. — Utom de nämnda, woro de öfriga: kongl. förordningar (dock ej hvarje förordning räknad såsom en nummer, utan ett helt quartals tryck sammanslaget till en nummer), circulairebref, berättelser om wälgörande sällskaps åtgärder, annåtan om utkommande böcker, m. m.

Det wore intressant, att härmed kunna jemnföra, hwad som blifwit tryckt i landsorterna; men i Hofcancellers Ambetets bureau finnas inga diarier deröfwer. För att häruti kunna anställa någon jemnförelse, finnes ingen annan utväg, än att gå till Tidskriften *Swea*, hwilken naturligtwis ej på långt när kan meddela så fullständiga förteckningar, som den autoritet, till hwilken alla skrifter måste inlemnas. I förteckningen uti *Swea*, för år 1826, äro också blott 285 skrifter upptagna, såsom gemensamma för hela riket, hwilket antal är mer än hälften mindre, än det öfwanför, för Stockholms stad ensamt, upptagna; dock inbegriper det alla betydligare skrifter, och i hufvudstaden utkommer en ganska stor mängd obetydliga, hwilka alldeles icke förtjena nämnas. Af dessa 278 beldpa sig 93 på landsorterna och 192 på hufvudstaden. Här af ser man, att af de böcker, som tryckas i Sverige, $\frac{2}{3}$ utkomma härstädes, ehuru här ej finnes mer än hälften så många tryckerier som i landsorterna. I hufvudstaden trycktes, 1826, 16 öfversättningar af romaner, och i landsorterna 13; således täflas om denna del af litteraturen. I hufvudstaden trycktes originaler och öfversättningar, i Stockholm 30, i landsorterna 12; således har hufvudstaden här en betydlig öfverwigt, hwilken ännu mer skulle röja sig i de öfriga wetenskaperna, om Upsala och Lund undantoges från landsorternas tryckerier. I geographi, medicin, filosofi, naturalhistoria, kemi, astronomi och matematik, trycktes i Stockholm 29 skrifter och i landsorterna 15.

Såsom öfwan nämndt är, war Johan Zankson, en hofsförare från Amsterdam, den första, som i Stockholm inrättade

tade någon boklåda. Detta stredde i medlet af 1600-talet. Snnnewarande år, 1828, finnas härstädes 12 boklädor. Uti dem alla finnas gravurer, stentryck m. m., uti några äfwen musikalier. Från de flesta af dem expedieras requisitioner på Tyskland, England och Frankrike, äfvensom der finnas flere nyare skrifter i dessa länders literatur, särdeles den Tyska, hwilken i allmänhet är härstädes bäst känd. Andra länders literatur, än de nämndas, är wäl ej helt och hållet från bokhandeln utesluten, dock mer sällsynt der förekommande. Hufvudsadens och den Swenska bokhandeln i allmänhet är ingalunda liflig; flere är förlöpa, inän äfwen rätt begärliga skrifter finna utgå, och af andra säljas wanligen, under en mängd af år, högst 3 à 400 exemplar. Blott skrifter af ett utmärkt värde, eller skolböcker, eller brochurer, som angå sbr dagen begärliga ämnen, gbra härifrån undantag. Strängt wetenenskapliga arbeten af större omfattning, hwilka ej egentligen begagnas till undervisningsböcker, kunna härstädes icke, eller åtminstone sällan, på enskild mans förlag tryckas, så wida de ej författas på Latinska språket, eller något af de mest utbredda fremmande moderna språken, så att man kan hafwa hopp om bokens affättning utom riket. Sällan göres af en skrift, utom skolböcker och i rof warande andeliga eller witra skrifter, större upplaga än 500 exemplar. För det närwarande finnes ej heller i Stockholm mer än en enda förläggare, som sysselsätter sitt boktryckeri, likwäl ett af de mindre, nästan uteslutande med egna förlager. Bland bokhandlare är det sällsynt att finna förläggare till annat än barnböcker, egentligen så kallade skolböcker eller witerhetsarbeten af inhemiska författare, som redan wunnit ett klassiskt anseende. Men dessa hafwa under de sednare åren sjelfwa börjat förlägga sina skrifter; hwilket ock i betydlig mån måste hindra bokförlagshandeln att arbeta sig upp till någon betydlighet och stadga. Wanligaste arfwodet för originaler är för närwarande 10 rd. b:co tryckta arket, och för öfversättningar 3½ à 4 rd. b:co arket. De flesta skrifter af större värde utgifwas på subscription, på författarnes, sällan på andra literaturälskares, förlag, i wisä fall äfwen på statens eller på något af de lärda samfundens bekostnad, såsom t. ex. Swensk Botanik och Swensk Zoologi. Desså förswäras bokhandeln mycket genom bristen på fullständiga, öfwer allt tillgängliga, bokkataloger, hwilken brist man i sednare tider blott ofullkomligt sökt afhjelpa. Jemnför man hufvudsaken i detta afseende med landsorten, så finnes, med un-

dantag af Örebro (med Sveriges största Bokförlagshandel), Upsala och Strängnäs, samt kanske äfwen Lund, Östeborg och Linköping, ingenstädes i rikets öfriga landsorter någon boktryckare, som har ett förlag, ens värdt att nämnas.

Läsefällskaper, för så kallade belles lettres och i synnerhet för Tidningar, finnas wäl i hufwudstaden, men inga af så widsträckt omfattning, som den stigande bildningen och kunskapsbegäret tyckas böra fordra; och de, som finnas, äro hwarken allmänt besökta, eller, i afseende på den förb, man hemtar, billiga. Men läsning är ock i dessa fällskaper, långt ifrån, icke det hufwudsakliga ändamålet, hvarföre de icke heller bära titel af Läsefällskaper, men med mycket förré skäl kunde tillägna sig det af Spelsfällskaper. Man måste högligen beklaga, att denna enda utväg att wäcka ett allmännare intresse för literaturen fattas, helst som biblioteken härstädes dels hafwa så ringa anslag, att de ej kunna omfatta de nyaste upptäckter i alla kunskapsgränar, dels icke alla äro tillgängliga för allmänheten. Härigenom antydes ingalunda, att ju icke literaturen af några dess idkare härstädes omfattas med ett warmt intresse, såsom det anslår en nation, hwilken i allmänhet blifwit begärfwad med en djup forskningsförmåga och lefwande känsla, men just detsföre ock saknar en qwick och spelande yttlighet. Ej heller säges, att ju icke, i förhållande till vår ringare folkmängd, lika många utmärkta wetenskapsmän och konstnärer hos oss uppsätt, som i de öfriga mest bildade länderna; utan det säges blott, att intresset för literaturen är hos oss mindre allmänt utbreddt än i dessa länder.

Bristen af ett sådant mer omfattande Läsefällskap ersattes på intet sätt genom de lånbiblioteker, som härstädes finnas. De innehålla mest romaner, theaterspycken och resebeskrifningar, fastän också flera historiska skrifter; men redan dessa sednare läsas mindre allmänt, och ännu mindre de så öfriga, populärt wetenskapliga, skrifter, som finnas. Directeuren Lars Salvius war den förste, som på 1750-talet härstädes anlade ett lånbibliothek. Deras antal uppgår för närwarande till 8, af hwilka några äro utan all betydhet. Nästan alla blifwa litigt begagnade.

Doct kan man säga, att intresset för wetenskap och konst är i Sveriges hufwudstad långt allmännare, än i det öfriga landet. Detta förhållande ligger wäl också till en del redan i sakens natur, emedan här finnas flere anledningar till wäxelser och förré tillgångar för kunskapsbegärets tillfredsställande. Derom vittna flere härstädes af enskilda inrättade fällskaper för wetenskap eller konst, flere privata bi-

bliotheker och Konstsamlingar, de musikaliska soiréerna och concerterna m. m.

Under innewarande år utgifwas i hufwudstaden 17 tidningar, utom periodiska skrifter, hwaraf sörre hälften på en gång utkomma. Dessa tidningar äro följande: 1) Af wetenskapligt innehåll: Heimdall, börjad under innewarande år, utgifwes en gång i weckan. Ehuru således denna tidning är yngst, och derföre äfwen owist, huru wida den kan komma att fortfara, nämnes den likwäl först, för wigten af de ämnen, den undersöker, jemnfördt med det ringa intresse, hwilket för det wetenskapliga kunde synas råda, då det på långliga tider ej i hufwudstaden kunnat framkalla en enda tidning, som uteslutande egnat sig deråt. Desså är ej Heimdall egentligen wetenskaplig (monne ej af fruktan för bristande affättning?), utan innefattar blott witterheten och de fria konsterna. Och i Sverige utgifwes för närwarande ingen annan dylik tidning, ej ens af detta inifrånktare literära innehåll. 2) Af hufwudsaktigen politiskt innehåll: Nya Argus, utgifwes 2 gånger i weckan och börjades i November 1820, under namn af Argus, samt fortsattes under namn af Argus den Andra, Argus den Tredje, tills den erhööll sin nuwarande benämning. Är en oppositionstidning och en bland de mest lästa. Scandinaviskt Conversationsblad, utgifwes 2 gånger i weckan samt började 1822, under namn af Conversationsbladet, och har under tiden äfwen kallats Nya Conversationsbladet. Har under sednare åren börjat antaga karakteren af oppositionstidning. Granskaren, börjad 1822, utkommer 2 gånger i weckan. Den anses wara en ministeriel tidning. Samma ombörne fälles och stundom om Argus IV, börjad 1823, utkommande 2 gånger i weckan; men, att gifwa denna sammanräffade tidning någon bestånd och consequent karakter, torde på sitt sätt wara ett heröm, som den icke förtjenar. Journalen, börjad i Juli 1809 under namn af Journal för Literaturen och Theatern, utgifwes 6 gånger i weckan, upptages till betydlig del af utländska nyheter. Den är en bland de mest lästa, men har ingen bestånd karakter. Anmärkaren, börjad 1816, fortsatt under olika namn, utkommer 2 gånger i weckan och har så wida ett slags politiskt innehåll, att den förnämligast upptager rättgångar och dylikt. 3) För handel, slöjd och konst, börjad år 1801, under namn af Handeltidning, utkommer 2 gånger i weckan. Stockholmska Mercurius, börjad 1827 under namn af Bourse-Tidning, utgifwes lika ofta.

Archiv för hushållningen och näringarne, börjad innevarande år, utkommer 1 gång i veckan. 4) för militäriska ämnen: *Medborgerlig Militärtidning*, utgifwes 2 gånger i veckan och började 1827. 5) af topographiskt innehåll: *Stockholms Tidning*, börjad 1824, utkommer 2 gånger i veckan. Från början war den ännad att nästan uteslutande syfvelsätta sig med beskrifningen öfver Stockholms stad; men nu mer upptages den hufwudsakligen af andra ämnen, hwilket också torde wara ett twång, för affättningen skull. Den borde här må hända något fullständigare recenseräs; men närwarande arbete har redan blifwit för widlöftigt, att tillåta det. 6) af obegränsadt innehåll, eller åtminstone med obeständ karakter: *Stockholmsposten*, börjad 1778, fastän under en helt olika redaction, utgifwes 6 gånger i veckan. Den innehåller literära noticer, recensioner, anekdoter, utländska nyheter m. m. Hit kunde äfwen *Journalen föräsk. Eremiten*, börjad innevarande år, under namn af *Tidning för Damer*. 7) *Den Officiella Tidningen*, som utkommer 6 gånger i veckan. 8) *Dagblad: Stockholms Dagligt Allehanda*, fortsatt från långliga tider; *Stockholms Dagblad*, börjadt 1824.

Det första stiltgjuteri härstädes anlades af Directeuren Peter Momma, på 1730-talet. Han hade i Holland lärt stiltgjuterikonsten, hwilken genom hans försorg och biträde så vida upparbetades, att år 1740 hos honom trycktes K. Carl XII:s historia in 8:o med de första stilar, som i Sverige blifwit graverade och gjutne. Mathias Holmerus inrättade här den första fabrik till Boktryckeristilars förfärdigande. Af hans tryckeri blef Anders Jakobsön Nordström, år 1790, egare, sedan han redan förut, år 1782, erhållit privilegium på stiltgjuteriet. Det tillföll sedermera hans son, Hennyk A. Nordström, hwilken ännu eger det samma; men det kan anses så godt som nedlagdt, ty der gjutas blott defecter för Nordströmska boktryckeriets behof.

För omkring 15 år sedan köptes, af Boktryckaren och Sfwers-Directeuren Lindh, i Köpenhamn ett stiltgjuteri, hwilket hit transporterades. Från år 1820, då Norstedt köpte detta gjuteri, har det ärligen blifwit förkofradt, och är det för närwarande det enda i Stockholm, ja äfwen i hela Sverige, med undantag af det i Örebro. På Norstedtska stiltgjuteriet stola finnas matricer till omkring 150 stiltforter, och lärer det till det mesta förse riket med dess behof af stilt

lar, som förut nästan helt och hållet måst från utrikes orster införskrifvas.

På det första Nottryckeri erhöit Kamereraren Olof Ahlström uteslutande privilegium på 1780-talet. Detta tryckeri fortfar ännu, och åtskilliga musikaliska arbeten hafwa derifrån utkommit, graverade i tenn eller någon komponerad metall. Secreteraren Fougé hade, under sitt wistande i England, inrättat och fått privilegium på ett nottryckeri med stilar; men han försålde det wid afresan derifrån. Sedermåra hafwa flere koppartryckerier för gravurer blifwit anlaggda. Stentryckerikonsten, eller konsten, att genom kemisk åtgärd taga aftryck på sten, uppfunnen af Aloys Senefelder från München, i början af innewarande århundrade, hade länge varit känd och utöfwad i andra länder, inån den öfverfördes till Sverige. Den första stentryckare i riket war Herr Müller, förut engagerad wid kongl. stentryckeriet i Berlin, hwilken, sedan han erhållit resekostnad på nuwarande Konungens föranstaltande, till hufvudstaden ankom Sultiden 1817, på det villkor, att han skulle åtnjuta en beständig årlig lön. Materialier för tryckeriet medfördes och woro inköpta på Konungens bekostnad. Men, då Herr Müller, efter ett års wistande härstädes, fann sig nöjd att qwarblifwa, inköpte han tryckeriet och återbetalade förskottet i början af år 1819. De första arbeten, som från detta tryckeri utkommo, i början af år 1818, woro nuwarande Konungens och Kronprinsens portraiter. Samma år började en tidskrift, hwartill plancherne afstrycktes i detta tryckeri, att utgifwas under titel af Konst- och Nyhetsmagasin, och hwilken ännu fortsattes under namn af Magazin för Konst, Nyheter och Moder; men nu mer etsas plancherne dertill för det mesta i koppar och afstryckas således icke härstädes. Sedermåra blewo flere stentryckerier, äfwen med undersödd af staten, anlaggda här i hufvudstaden, af hwilka dock några snart upphörde. Antalet af stentryckerier härstädes är för det närwarande trenne, utom Herr Müllers; och äro de alla anlagda af infödda Swenskar samt utmärka sig högst fördelaktigt framför sina föregångare.

24) Theatrar. Swenska Theatern i Stockholm.

Man har ej kunnat rubba den förut i beskrifningert iakttagna ordning, enligt hwilken inrättningens uppkomst,

utbildning och tillstånd i forthet nämnes, då de delar af staden beskrifvas, hwarest husen ligga. Således hänwijas till I, sid. 130, 299—302; III, sid. 129.

B. Allmänna *) Underwisingswerken.

Det äldsta i hufvudstaden inrättade underwisingswerk är f. d. Storscholan, hwilken beskrifwes II, sid. 191—194. Derefter har man ej funnit om något här inrättadt underwisingswerk af större betydhet före *Collegium Stockholmiense*, hwarom är nämnt med några ord, II, sid. 190. Anledningen dertill war, att några katolska prestes, som med Johan III:s gemål i riket inkommit, hemligen upprättat en katolsk skola i Grämunkelöster. När Konungen fick weta detta, utwidgade han inrättningen till ett *Pædagogium Theologicum* och sedermera, 1582, till en akademi eller *Collegium*. Det är dock icke afgjort, om han derstädes blott hemligen gynnade de katolska lärobegreppen, eller om han i början offentligentillfatto katolska lärare. Om det sednare också egt rum, så blef icke denna sakernas ställning långwärig. Genom denna inrättning lærer Upsala akademi warit på wägen att förfalla. Inrättningen förblef dock endast 10 år i Stockholm och flyttades sedermera till Upsala.

Det underwisingswerk, som derefter nämnes, är Lyfiska Scholan och sedermera det af Gustaf Adolfs härstädes inrättade *Collegium Illustre*. Han gaf, den 27 Apr. 1627, en årlig pension af 2000 daler silfwermynt till professörernas underhåll. Denna inrättning köptade den adliga ungdomens underwising och uppfostran; men den upphörde, sedan den warat i 6 år, med Konungens död 1632. Derefter kommer i ålder det *Gymnasium*, som härstädes inrättades år 1640, och hwilket beskrifwes II, sid. 189. Strax derefter bildades skolor i de flesta församlingarne.

Då man i våra tider sann, att de underwisingswerk, som här i staden woro organiserade och ännu bibehålllo sina gamla institutioner, icke swarade mot de fordringar, man, i jennförelse med alla wetenskapsgrenars framskridande, kunde göra sig af dem, så blefwo de för några år sedan reformerade. Här är icke stället att ingå i någon undersökning, huru wida en bättre reform än den skeddä funnat åstadkommas eller icke; oss tillhör blott, för det närwarande

*) Allmänna säges här endast relativt till föregående afdelning.

ändamålet, att summariskt beskrifwa, hwad som blifwit verkställt. I allmänhet kan dock nämnas, att allmänna uppmarksambeten nu, mer än förr, blifwit fästade på undervisningsverken, wiserligen ett bland de wigtigaste ämnen, som kunna fångsla den samma, samt att ännu flere och större reformer tyckas föreslå.

Sedan Kongl. Maj:t, genom Bref den 20 Nov. 1816, anbefallt Uppfostringscommittéen, att inkomma med förslag, i afseende på grunderna, hwarefter en summa, stor 10,000 rd. b:co, som blifwit anslagen till årligt understöd för huswudstadens uppfostrings- och lärowerk, borde användas, så annådte committéen, uti skrifwelse d. 17 Apr. 1817, att dessa uppfostringswerk tarwade en ny organisation, hwilken committéen då föreslog. Ehuru Stockholms stads Consistorium, uti afgifwet utlåtande, ansåg denna organisation oizentlig, blef den dock af Kongl. Maj:t, uti bref till Szwersståthållaren af den 29 Jan. 1819, gillad. Snart derpå waldes ledamöter till en Direction öfwer Stockholms stads undervisningswerk, hwilka, utom sin blifwande befattning, till en början skulle granska älskälliga delar af förslaget.

Till följ af dessa åtgärder, singo undervisningsverken sin närwarande form. Ett Gymnasium inrättades, de förra kyrkoskolorna förwandlades till högre lärdomsskolor, högre samt lägre apologisskolor, och nya allmänna wexelundervisningskolor organiserades.

Directionen har twänne ordförande, Szwersståthållaren och Archebiskopen, samt följande ledamöter: pastor primarius, iustitiæ borgmästaren, 3 af Stockholms pastorer, 2 ledamöter af magistraten, 2 af grosshandels societeten, 1 ledamot af Wetenskapsakademien, en af Swenska Akademien, en af Witterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien. Directionen har naturligtwis den högsta inspectionen öfwer stadens allmänna undervisningswerk; men närmaste tillsynen tillkommer pastor i den församling, undervisningsverken tillhöra. Directionen tillsätter äfwen lärare. —

Utom det nämnda anslaget 10,000 rd. b:co af tolagsmedlen, hwilka utbetalas af Drätselcommisjonen, äro för undervisningsverken disponerade 1,460 rd. 8 ff. till hushyresmedel och bofsöring, hwaraf staden betalar en del, samt 940 tunnor spannmål. Desutom ansloges, wid 1823 års riksdag, 1,603 tunnor spannmål efter riksmarkegångspris, för att aflöna tjenstefria lärares vicarier. Scholhusen underhållas härefter, såsom hittills, af de församlingar, inom hwilka de äro belägna.

Hufwudstadens barn få instrifwas i hwilken Lärdoms- och Apologifkshola, som de Åstunda, utan afseende på, till hwilken församling de hōra.

För det närwarande år skolornas antal, som hōra under denna afdelning, 13. Under följande afdelning finnas upptagna 8 katechetscholor, 5 handwerkscholor, 6 flickscholor och 13 scholor, antingen endast för gossar, eller gemensamma för båda könen. Om dessa 32, jemnte Barnhusens och Corrections-inrättningens scholor, läggas till de 13 allmänna scholorna, så blir sammanlaggda antalet af alla hufwudstadens scholor, för det närwarande, 49. Enligt årsberättelsen af Sällskapet för werelunderwisningens befrämjande, upptagas af dessa blott 14 såsom werelunderwisningsscholor. Då äro likwäl alla de från denna benämning uteslutna, som wäl till en del, men ej fullständigt och oförändradt, infört denna underwisningsmethod. Således är t. ex. Catharina församlingss katechetschola utesluten, och ingen af de lägre Apologifksholorna upptagen.

Skolbarnens antal utgjorde, år 1663, 357; år 1800 uppgick det, i de under denna afdelning förekommande scholor, jemnte storscholan, till något öfwer 500, och 1827 till omkring 910, samt, i allmänna barnscholorna, till 345, eller tillsammans 1245. I de under följande afdelning upptagna fattigscholor, jemnte Barnhusens och Corrections-inrättningens scholor, njöto följande år omkring 700 gossar och 950 flickor underwisning, i handwerkscholorna 170, och i katechetscholorna 240 personer, eller tillsammans 2060 personer. Sammanläggas dessa båda summor, så underwisades, i stadens 49 scholor, år 1827, 3,305 personer.

1) Gymnasium.

Sid 190, lin. 4—6 nfr.

Detta anslag tillkommer ej Gymnasium ensamt, utan är gemensamt för alla de på samma gång med Gymnasium reorganiserade underwisningswerken. Gymnasii enskilda stat år 380 tunnor spannmål och 2,080 rd. b:co, inberäknade hyresmedlen. Dessutom bibehåller en ännu obefordrad collega wid f. d. Katedralscholan sin fordnade aflöning.

Sid. 191, lin. 5, 6.

Af de tre ordinarie lectorerna läser 1 theoretisk och praktisk filosofi samt Hebreiska språket, 1 matematik, 1 latinska språket och wältaligheten. Dessutom läser 1 vice lector theo-

logi och Grefiska samt gymnasiij adjuncten Swenska och allmänna historien, Franska och Tyska språken. — Profesorn wid Bergianska inrättningen läser en gång i veckan naturalhistorien. Gymnasium är fördeladt i 2:ne ringar, den öfra och den nedra, samt hwardera ringen i 2:ne klasser. På 4 år kan man genomgå alla klasserna.

Härförutn här nämnas, att lärjungarnes antal wansligen utgör 70 hwarje termin; att en särskild fond för premier åt de flitligaste blifwit samlad, att verkställarne af Erik Boman Erikssons testamente till detta lärowerk disponerat 1,333½ rd. b:co, samt att åtskilliga andra smärre stänker äfwen tillkommit Gymnasium.

2) Högre Lärdomsscholor.

Läroämnen uti dessa scholor äro desamma, som i wansligen så kallade Trivialscholor, och äro de ämnade att förbereda ynglingarne till upptagande på Gymnasium.

a) Clara Schola.

Sid. 197, lin. 22—25.

Denna stat war gällande före ofwannämnda nya organisation af alla stadens allmänna undervisningswerk; men sedermera förändrades den tillika med lärarepersonalen. Utom de lärare, som här nämnas, har en vicarius tillkommit, hwilken, emedan ej någon corrector finnes wid scholan, beskrider dess föreläsningar, under benämning af Dupplicat. Hela aflöningen uppgår till 135 tunnor spannmål och 1,640 rd. b:co. Deruti äro likwål inberäknade: en emeritibn, 40 tr, och 300 rd. för den tjänstfria cantorn, samt hyresmedel, 150 rd., för en collega.

Sid. 198, lin. 4.

Lärjungarnes antal war, wåren 1826: 141, och 1827: 134.

b) Maria Schola.

Sid. 201, lin. 6, 7.

Efter nya organisationen är scholan indelad i 4 klasser och har 4 ordinarie lärare, 1 cantor och en vicarius.

Lin. 8—12. Staten har äfwen blifwit förändrad. Den är, sammanlaggd, 80 tunnor spannmål och 1,595 rd., inberäknade hyresmedlen.

Lin. 13. Lärjungarne hafwa på sednare åren wansligen utgjort ett antal af omkring 130.

Lin. 14, 15. Lärödmennena äro ofwansföre, för bägge dessa scholor, uppgifna.

3) Högre Apologist-scholor.

Deffa scholor äro ej beräknade att förbereda lärjungarne till inträde i någon samhällsklass, der egentlig wetenenskaplig bildning fordras, utan deras ändamål är, att grundläggande en sådan bildning, som man har rätt att fordra af hvarje medborgare, och som äfwen bör finnas i handel, söder och näringar. Dersöre undervisas och lärjungarne här i allmänna medborgerliga kunskaper, såsom Christendom, historia och geographi, arithmetik, geometri, Lyfka och Franska språken.

a) Jakobs schola.

Sid. 199, lin. 9—11, nfr.

Klasser och lärare äro ännu lika som förr. Staten är förändrad, eller tillsammans 65 tix spannmål och 878½ rd., inberäknad en emerititsön af 30 tunnor. Lärjungarnes antal uppgår wanligen till 110.

b) Catharina schola.

Sid. 202, lin. 1, 2, ofr.

Lärjungarnes antal är wanligen 100.

Lin. 3. Klasser och lärare äro ännu lika som förr.

Lin. 10—12. Närwarande stat är, utom emerititsön, 70 tunnor spannmål och 455 rd. bico.

4) Lågre Apologist-scholor.

Uti dessa scholor är undervisningen ännu mer, än i de föregående, inskränkt till de första grunderna af allmänna kunskaper, ehuru icke så mycket som i barnscholorna.

a) Adolph Fredriks schola.

Sid. 198, lin. 8, 9, nfr.

Afslöningen är 20 tunnor spannmål och 700 rd. bico. D. 7 Juni 1822 testamenterades hit, af Fru Anna Walthasar, född Thorson, 11,000 rd. bico, hvilka öfverlemnades till Directionen öfver stadens undervisningswerk. Barnens antal utgör wanligen omkring 60. Werelundervisnings method har i rectorsskolan blifwit nyttjad från år 1823 och war i början inskränkt till geographi och arithmetik; men sedan 1826 har den blifwit använd på de lefwande språken och alla i scholorningen anbefallda lärödmenn. Wristande

utrymme har hittills förswärat användandet af denna method, hwilken olägenhet likwäl nu är afsjykt genom ofwanna nämnda testamente.

b) StorFyrkscholan.

Denna schola öppnades d. 1 Oct. 1823. Den har, likasom öfriga lägre apologist-scholor, twänne klasser. Lärarne äro 1 rector, 1 collega, 1 cantor, hwilkas afbning uppgår till 840 rd. årligen. Hit har Victualiehandlaren Boman gifwit 1,333 $\frac{1}{2}$ rd. b:co. Barnen utgåra wansligen ett antal af 60. Huset, hwarui denna schola är inrymd, och hwilket är beläget wid Stadsträdgårdsgatan, under N:o 5 i quarteret Europa, inföptes på församlingens befohnad.

c) Kungsholms schola.

Sid. 202, lin. 2, 3, nfr.

För några år sedan war wid denna schola blott en lärare, cantor oberåknad. Men, då Nexslagareåldermannen Sjöstedt, år 1815, donerade ett betydligare capital, till inrättande af en fattigshola, så blef den, 1822, såsom en egen klass, förenad med lägre apologist-scholan. Afåningen är för den sednare 45 tunnor och 210 rd. samt för Sjöstedska klassen 400 rd. af hans testamentsmedel. Apologist-scholan har nyligen bekommit 5000 rd. af okända wälgörare. Men-tan användes så, att rector får 83 rd 16 ff. samt cantor 41 rd. 32 ff. för läsning under ferietiden. Lärjungarne i båda klasserna variera mellan 60 och 70.

Sid. 203, lin. 4—11, ofr.

Det förra skolhuset utgjorde N:o 2 i quarteret Mattus-ormen wid Garfwaregatan; men år 1822 donerade Kongl. LifMedicus Carl Alex. Lindblad sin wid samma gata i quarteret Murmåstaren, under N:o 2, belågna egendom till skolhus, dock med det wilskor, att hans syster, Mamsell Lindblad, i sin lifstid, skulle uppbåra afkastningen derutaf. Egendomen består af twänne inwid gatan belågna hus, af hwilka det ena, som är ett trähus, begagnas till boställe för rector, m. m., och det andra, som nyttjas till skolhus, ombyggdes redan år 1822, på kyrkans befohnad, så att det nu är ett af de wackrare wid denna gata.

d) Ladugårdslands skola.

Sid 203, lin. 4, 6, nfr.

Närvarande stat år 75 tunnor spannmål och 315 rd. b:co.
Lin. 3, nfr. Barnens antal år wanligen 60.

5) Allmänna Barnskolor.

Då uppfostringskommittéen först, år 1817, afgaf sitt betänkande om undervisningsverkens förbättrande, så förefom ej något om dessa skolors inrättande; först sedan den, 1819, utnämnda Directionen sammanträdde och börjat granska det uppgjorda förslaget, fann den, att den förestagna reformen ännu icke war för ändamålet tillräcklig, utan att dessa skolor borde tillkomma, hwilket äfwen stadfästades af Kongl. Maj:t, år 1820. Dessa skolor stilsa sig derigenom från högare och lägre aralogistiskolor, att uti barnskolorna en fullständig werelundervisningsmethod är införd, äfvensom ej heller Franska och Tyska språken här läras. Man har ännu icke hunnit förskaffa egen local för dessa barnskolor, utan rum hyras på bekostnad af anslaget för undervisningsverken. — De äro inrättade endast för gossar.

a) I Staden. Förestås af en lärare, och barnens antal uppgår till omkring 125. Scholan öppnades d. 1 Oct. 1821 och är gemensam för staden inom broarne. Lärarens lön är, liksom i de öfriga Allmänna Barnskolorna, 490 rd. b:co. Dit hafwa exsecutorerna af Victualiehandlaren Bomans testamente lemnat 1000 rd. b:co. Scholrum hyras uti huset N:o 1, quarteret Asia, wid Munkbrogatan, för 300 rd. årligen.

b) å Norrmalm. Denna skola gbr så mycket mindre stål för sitt namn af Allmän Barnskola, som den ej en gång är gemensam för hela Norrmalm, ty Adolph Fredriks församling är utesluten från rättigheten att bitända sina barn. Scholan öppnades d. 1 Nov. 1820 och besöfes wanligen af 120 barn. Scholrum hyras uti Ryttmästaren Brandellii hus wid Drottninggatan, huset N:o 1, quarteret Grönland Södra, mot 200 rd. b:co årligen.

c) å Södermalm. Scholan, som är gemensam för hela Södermalm, öppnades d. 1 Nov. 1820. Barnens antal uppgår wanligen till 130. Scholrum hyras uti huset N:o 1, 2, quarteret Sturen Minsta, wid Tjårhofsgatan, för 300 rd. b:co.

6) Kyrko-skolor.

Med denna benämning menas sådana skolor, som wid

den totala omskapning af hufvudstadens undervisningsverk, hwilken för några år sedan egt rum, förblefwo i samma stadt och qwarstodo under kyrkofrådens wård. Sådana scholer woro blott twänne, nämligen Johannis schola och Tyska scholan. Orsaken, hwarföre icke äfwen de reorganiserades, war den, att de hade grundats genom privata donationer, hwilka ej kunde rubbas. Då likwäl Johannis schola (beskrifwen II, sid. 199, 200) år 1825 förenades med församlingens fri- och fattigschola, hwilket nedansför utförligare skall omtalas, så återstår under denna klass endast

Tyska församlingens schola.

Sid. 195, lin. 13—16 nfr.

Detta af Guhrman skänkt hus är brandförsäkradt till 20,555 rd. b:co. De 12 barnen, som genom rentan deraf njuta underhåll, skola wara från 8 till 17 års ålder. Afkastningen användes icke endast härtill, utan äfwen till inköp af böcker, m. m. Ärliga utgiften till allt detta utgör omkring 500 rd. b:co årligen. Dessutom njuta 24 scholgo-sfar och 16 scholsticker underhållshjelp af kyrkofrådans fond, hvars storlek ofwansför blifwit nåmind. Hårförutan tillfalla också, sedan 1810, 100 rd. b:co scholan årligen, såsom renta af v. Schinkelska donationen.

Lin 8—10 nfr. Egentligen har scholan blott trenne klasser, i hwilka sådan undervisning lemnas, att scholan är att anse såsom en högre apologetischola, i hwilken ämnesläsning är införd. Dessutom har moderator, som undervisar i de första elementerna, en särskild klass, äfwen som bokhållaren, hwilken undervisar i bokhålleri, skrifwa och räkna, har en egen klass.

Lin 4 nfr. Wid påskexamen 1827, war lärjungarnes antal 116.

Sid. 196, lin. 3—5.

Lärarnes löner äro för det närwarande sålunda föranbrade: Rector njuter årligen 300 rd., corrector 200 rd., subrector 200 rd., bokhållaren 75 rd., allt b:co, och moderator, såsom förr, blott fria husrum.

7) Elementar-scholan.

Churu den ännu icke blifwit öppnad, hbr dock något nämnas om det, som hittills blifwit tillgjordt, i affeende på denna undervisningsanstalt. Den föreslogs först af den committée, som under namn af Schol-revision blifwit ned-

fatt till granskning af rikets undervisningsverk, och som sammanträdde i September 1826. Scholan skall inrättas efter ämnesläsning och werelundervisningsmethod, för att pröfwa, huru vida dessa förenade metoder kunna med fördel begagnas wid allmänna undervisningen. Det är projecterat, att scholan skall öppnas i Augusti månad innewarande år (1828). Lärare tillsattes redan den 1 Jan., och de skola under tiden utarbete lärocurser, hwar och en i sin sak.

Scholan kommer att bestå af 8 klasser, och, som till en början lärjungar endast i första klassen kunna intagas, och sedermera nya, allt efter som de förra uppslytta i en högre klass, så åtgår en tid af 8 år, innan scholan blifwer fulltalig, i följe hwaraf endast ett inifrån antal lärjungar wid des första början kan mottagas.

Lärarne äro 6, nämligen 1 i Swenska språket, 1 uti ödda språken: Latin, Grekiska och Hebreiska, 1 uti leswandade språken: Tyska, Franska och Engelska, 1 uti matematik, elementar kemi, fysik och astronomi, 1 uti naturkunnet, historia och geographi, samt 1 uti religion och sedelära. Alla dessa lärare undervisa i de högre klasserna; men i de lägre läras till en början blott några af dessa ämnen. Det skulle vara så mycket intressantare att följa dessa lärares curser, hvilka för hwarje klass successivt siga från enklare till mer sammansatta och invecklade delar, som de icke äro uppskilda efter wantliga bruket, utan en alldeles reformerad undervisningsmethod dermed åsyftas; men, då de, såsom ännu icke stadfästade, kunna vara underkastade förändring, och scholans tillvaro öfwer hufwud beror på de medel, som ständerna wid insundande riksdag anslå dertill, så bör en sådån detaillerad framställning tills vidare uppskjutas.

Utom de nämnda lärarne i wetenskaperna, är äfwen föreslaget, att scholan skall hafwa en lärare i musik, hvilken undervisar så wäl i det theoretiska af musiken, som i det praktiska och i sång, samt en ritmästare.

Äf oswanföre uppräknade läroämnen synes, att scholan är ännu innesatta både hwad man kallar Trivialschola och Gymnasium, så att lärjungarne komma att derifrån directe afgå till universitetet. En särskild direction öfwer denna blifwande inrättning förordnades sommaren 1827 och består af 4 ledamöter. Konungen har tills vidare anslagit medel till scholans organisation.

C. Fri- och Fattig-, Handwerks- och Kate- chetscholor.

1) Inom Storkyrkoförsamlingen.

a) Fri- och Fattigscholan för gossar.

Sid. 205, lin. 14. nfr.

Scholan icke öppnades förrän den 1 Oct. 1794, så hade likväl, redan den 18 Dec. 1790, 266 rd. 32 ff. b:co till detta ändamål blifwit testamenterade af Tracteurs-
enkan A. M. Barodén.

Lin. 10—12 nfr. Inan den Kniperska donationen
skedde, hade, den 15 Maj 1795, af Commminister N. E. Netz-
zell blifwit aflemnade insamlade medel, 2,222 rd. och några
ff. Sedan 1797, hafva 31,671 rd. 40 ff. b:co till scholan
blifwit donerade, så att summan af alla donationer nu ut-
gör 38,160 rd. 34 ff. 8 rst. År 1799, inköptes huset N:o
5 i quarteret Europa, wid Stadsträdgårdsgatan, för 7000
rd. b:co, till scholans behof. Wid 1827 års slut, och sedan
utgifterna för scholan woro bestridda, utgjorde capitalet
34,529 rd. 8 ff. 4 rst. b:co. Härwid märkes, att denna
fond är gemensam för denna och församlingens sidschola.

Lin 3—5 nfr. Vårnen undfå nu 32 ff. b:co hvar-
dera i månaden. Deras antal war wid scholans första stift-
telse 8, och scholan har så litet förkofrat sig, att de, wid ter-
minens början, år 1828, ej utgjorde flera än 9.

b) Kraftiga Scholan.

Kan anses såsom förenad med den förra, emedan den
är inrättad i samma hus, till och med i samma rum, och har
samma lärare. Den utgör likväl en särskild klass, som ej
med den förra får förwerlas och har särskild fond. Den
stiftades af Hofinstrumentmakaren Matth. V. Kraft, hvil-
ken genom testamentarisk disposition, den 13 Maj 1807, för-
ordnade, att dess efterlemnade egendom skulle användas till
fond åt en skolinvårdning för fattiga borgares gossebarn.
Åren 1808 och 1809 erhöi kyrkorådet af testamentets exse-
cutor, Kamereraren A. Gother, enligt dess öfverlemnade re-
dogbresräkning, behållningen, hwilken uti säkra reverser och
contanta penningar tillsammans utgjorde 16,788 rd. 7
ff. b:co.

Scholan öppnades snart derefter, eller d. 4 Maj 1809,
uti samma hus, som fattigscholan för gossebarn innehar. Dess

fond har sedermera genom skänker och sammankött förskat sig, så att den, wid 1827 års slut, utgjorde 20,139 rd. b:co.

Lärjungarnes antal utgjorde, wid skolans första inrättande, 20, men, wid terminens början 1828, 17. De undfå, liksom gofarna wid fattigskolan, 32 st. b:co månadtligen, hwardera. Läraren, som äfwen förestår förenämnda skola, njuter 300 rd. i årlig lön, samt desutom 100 rd. i discretion för fattiga barns undervisning. Scholan står, liksom den förnämnda och de efterföljande, under kyrkorådets styrelse. Wexelundervisningsmetod begagnas. Uti ingendera klassen gbra gofarne skomakarearbeten, eller dylikt.

c) Slickskolan.

Desß utgifter bestridas, såsom ofwan nämndt är, af fattigskole-inrättningens gemensamma fond, och den sistaledes på samma gång som gofskolan. Särskildt hafwa likwäl executorerna af Erik Boman Erikssons testamente till denna skola öfwerlemnad 2000 rd. b:co. Den är inrättad uti kyrkans hus wid Tyska brunn, under N:o 2, quarteret Evgnus, och indelad uti tvåänne klasser, som hwardera har sin läromästarinna, med 133 rd. 16 st. b:co lön. I första klassen begagnas wexelundervisningsmetoden, och bestod den, wid 1828 års början, af 34 barn. Uti andra klassen lemnas undervisning i att sy, spinna, wäfwa, slicka och märka. Barnens antal war, wid terminens början 1828, 57, hwilka månadsligen erhålla 32 st. b:co hwardera, då de ordentligt begagna skolan.

d) Sandverkskolan,

för gefäller och lärgoftar, grundlades, år 1812, genom gåfwor, collecter och testamenten. År 1827 bekom skolan från executorerna af Erik Boman Erikssons testamente 1,333 $\frac{1}{2}$ rd. b:co. Alla till skolan gjorda donationer uppgå till ett sammanräknadt belopp af 3,333 $\frac{1}{2}$ rd. b:co. Interesbet af denna summa användes till lön (66 $\frac{1}{2}$ rd. b:co) för en lärare, samt till premier och frismaterialier. Hittills har rum för skolan begagnats uti Fri- och Fattigskolans hus. Sändamålet med denna, liksom med alla församlingarnes handverkskolor, är att om söndagseftermiddagarne gifwa nödig undervisning åt gefäller och lärgoftar, hwilka då äro lediga från sitt arbete. År 1827 utgjorde lärjungarnes antal 47.

e) Katehetscholan.

Stiftad, liksom alla sådana, af samsundet *pro fide et christianismo*. I denna schola lemnas, liksom i den föregående, undervisning om söndagseftermiddagarna. För att undwika widlöfthet, må här på en gång nämnas, att alla hufvudstadens sira församlingar, utom den Tyska och Finnska, nu mer hafwa sådana scholor, hwilka, i början af 1800-talet, blott woro sex, men efter 1819 blefwo åtta till antalet, samt att en lika undervisning lemnas i dem alla, och att lärarne, af samsundet *pro fide et christianismo*, lönas med 90 rd. b:co hwardera.

(Nästän endast muntliga underrättelser.)

2) Inom Clara församling.

Friz och Fattigscholan för flickor.

Först stiftades, år 1813, af fattighus-directionen en schola för fattiga flickor, hwilkas antal då war 24. Sedesmera inrättades, år 1816, en schola för samma ändamål, genom testamenterade medel, 9,700 rd. b:co, af Lärstämmanens Hülphers och Fabriqueuren Christ. Pauli. Dessa båda scholor förenades, år 1820, på det sättet, att af barnen, som då skades till 100, ett wist antal, den ena dagen, undervisades efter Bellska methoden, under det de öfriga uti handarbetscholan erhöilo nödig undervisning. Nära 2:ne år hade scholorna på detta sätt varit organiserade, då Fru Grefwinnan M. von Schwerin, född Ramsay, med bifall af scholans inspector, den 9 Nov. 1822, äfwen i Handarbetscholan införde Lancasterska methoden. Den gemensamma scholan består således af twänne klasser och föreslås af twänne lärarinnor, som hwardera njuta 200 rd. b:co i lön. De båda scholorna kunna derigenom anses närmare förenade än Storkyrkoförsamlingens gosscholor, att de ej hafwa särskilda sonder, utan fattigkassan lemnar ett bestämmt, årligt bidrag af 450 rd. b:co. År 1827 utgjorde barnens antal omkring 100.

3) Inom Jakobs och Johannis församling.

a) Friz och Fattigscholan.

Denna schola öppnades den 1 Oct. 1814 och är bestämmd för fattiga barn af båda könen. Den grundlades genom Grosshandlaren och Riddaren C. A. Grewesmähts Lundequist, III, Bih. 22.

skänk, 20,000 rd. b:co. Snart derefter uppbyggdes, på församlingens bekostnad, för 14,000 rd b:co, det stenhus wid Johannisplan, der scholan nu är inrymd, samt brandsäkrades för en summa, stor 15,540 rd. b:co.

Utom den nämnda donationen, som först grundlade scholan, hafwa följande betydligare skänker och testamenten tillfallit densamma: sammanskott af enskilda församlingsboer till beklådnads fond 9,500 rd.; Grosshandlaren Grewesmähl, den 1 Dec. 1826, till skolbarnens julnjen 2,000 rd.; samma man till byggnadscafan 1,000 rd., och till beklådnadscafan 2,100; så att han inalles skänkt 25,100 rd. b:co. Den 19 Juni 1815, testamenterade Enkefru Lena Helin 2,000 rd. b:co. Den 18 Oct. 1819, testamenterade Hofmästaren J. G. Brandsröin 1,000 rd. b:co, hwaraf rentan skulle tillfalla tvåanne wåltartade flickor i scholan. Genom testament af den 17 Aug. 1827, donerade Capitnen C. Stolpe 3,000 rd. b:co, hwaraf rentan tills widare användes såsom en lifstids-pension. Tillika anmärkes, att ej heller alla öfriga testamenten ännu äro för scholan fruktbara.

I denna schola meddelas, ärligen åt omkring 75 barn af båda könen, undervisning i de för fattigskolor wanliga ämnen, nämligen inläsning, Christendomskunskap, skrifning och räkning, samt handastöjder, bestående, för gossarne, uti stomakare arbeten, och för flickorna uti hwarjes handa qwinnostöjder. För det förra ändamålet finnes wid scholan en stomakare med särskildt arfwode, och för det sednare 2:ne lärarinnor, hwardera med 150 rd. i lön. Undervisning uti läsning och skrifning besörjes af en lärare med 300 rd. lön. Barnen inkomma wid 10, och utgå wid 14 års ålder. För de barn, som äro under 9 år, är tillfälle öppet till undervisning wid allmänna barnskolan på Norrmalm. Alla barnen erhålla tvåanne gånger om året strumpor, skor och linne samt desutom penninge-premier wid examina. Ungefär halfwa antalet erhåller en ny klådnig till Jul.

Sedan denna schola wunnit behörig stadga, införlifwades, år 1825, Johannis från längre tid tillbaka stiftade kyrkoskola härmed, såsom en förberedande klass, der omkring 30 barn ärligen, wid 9 års ålder, intagas och förberedas att upptagas i den förut nämnda scholan. Denna klass har sin egen lärare, med 200 rd. b:co årlig lön.

Till besfridande af utgifterna äro 5 särskilda räkningar inrättade: 1) för lärares aflönning och andra undervisningens behof. Den har ett capital af 20,000 rd. b:co, eller det

primitiva donationssumman, hvaraf skolan tillförs vidare endast uppåt hälfta rentan; 2) för premier, med ett kapital af 2,266 $\frac{2}{3}$ rd; 3) för barnens beklädning, såsom ofwan nämnt är, med ett kapital af 11,600 rd., uppkommet genom frifkostliga sammanskott af församlingsboer; 4) för skolbyggnadens underhållande, med ett kapital af omkring 2,930 rd.; 5) för fattigskolans förberedande nedre klass. Dertill anlås årligen 333 $\frac{1}{3}$ rd. af fattigkassan. Fattigskolans hela kapital utgör, sammanlagdt, 36,926 rd. 31 sk. 11 rjt b:co.

b) Handwerks-Scholan.

Underhålles af samma fond, som den föregående, och undervisning lemnas hvarje söndags eftermiddag af läraren i fri- och fattigskolan, äfvensom dess hus begagnas till local för denna handwerkskola. De gesäller och läringar, som här njuta undervisning, uppgå årligen till omkring 30.

(Förnämligast ur directionens berättelse, 1827, till Sverfverfställare-Ämbetet.)

4) Inom Adolph Fredriks församling.

a) Fri- och fattigskola för flickor.

Den stiftades år 1813 och reorganiserades år 1827. Den är inom fattighuset och sonderad på förbrüningens medel, har således ingen egen fond, tillkommen genom donationer. Den har en lärarinna, med 100 rd. b:co lön, och omkring 70 barn årligen. Undervisningsämnen äro de wanliga.

5) Inom Kungsholms församling.

a) Fri- och fattigskolan för flickor.

Den inrättades år 1813 inom fattighuset, der den ännu är, och underhålles på fattigkassans bekostnad. Inga särskilda donationer äro gjorda till denna skola; men till kläder för barnen användas årligen 10 rd. b:co af det utaf Handlanden Lagerman, till förmån för *pauvres honteux*, gjorda testamente på 1000 rd. b:co. Lärarinnan njuter en årlig lön af 133 $\frac{1}{3}$ rd., och barnens antal utgör wanligen mellan 30 och 40. Så wäl i denna, som gosskolan begagnas merelundervisningsmetoden, hwilken i den förra infördes år 1819.

b) Fri- och fattigskolan för Gossar.

Den inrättades, år 1822, medelst det kapital, stort 10,000 rd. b:co, som framlidne Repslagareältermannen D. Sjög-

stiedt till detta ändamål, år 1815, donerade. Den är och blef redan wid sin stiftelse så wida förenad med Apologifskolan, att den är inrymd i dess hus; men den utgår likwäl en egen klass och har egen lärare; men af fattigcasan betalas 400 rd. årligen i hyra för rum. Rentan af det nämnda capitalet disponeras så, att 400 rd. utgår såsom lön till läraren, och 200 rd. användas efter directionens godtfinnande. Äfwen denna schola bekommer årligen 10 rd. b:co af Lagermanska testamentets medel. Lärjungarne utgåra wansligen 30.

6) Inom Ladugårdslands Sörsamling.

a) Fri- och Fattig-Scholan för barn af båda Könen.

Den stiftades, år 1813, och utgifterna bestriddes af fattigcasan; men, som den slutligen blott obetydligt kunde bidra till detta ändamål, war scholan på wägen att upplöslas. Då skänkte Dictionariehandlaren Erik Boman Eriksson, till dess återupphjelpande, år 1824, med warm hand ett capital af 5000 rd. b:co. Då inköptes huset N:o 2 i quarteret Falken, de gamla husen nedrefwos, och ett nytt skolhus af sten upbyggdes, hwilket sedermera blifwit brandsföräkradt till 4000 rd. b:co. Inköpssumman för tomten war 900 rd., och byggnadskostnaden 5000 rd. I undra wåningen af detta skolhus är en lärosal, som rymmer 200 barn af bägge Könen, hwilka af en lärare undervisas efter wexelundervisningsmethod. I öfra wåningen är äfwen en lärosal, hwilken rymmer 150 flickor, som undervisas af en lärarinna i hwarje handa fruntimmersarbeten. Gofarne undervisas desutom särskildt af en mästare i skoarbeten. Fastän lärosalarne kunna rymma ofwannämnda stora antal, hafwa de bägge dock aldrig hittills warit fullt upptagna. Midfommaren 1827 woro i lärarens klass 198 och i lärarinnans 60. De fattigaste bland barnen förses med nödiga klädespersedlar, hwartill en särskild fond samlats.

Utom Boman's ofwannämnda donation, hafwa också andra skänker tillfallit scholan. Scholans capital, som på detta sätt tillkommit, uppgick, 1827, till ett sammanlagdt belopp af 11,500 rd. b:co. Den ofwannämnda beklådnadsfonden grundades först genom insamling wid Hertogens af Skåne födelse, den 3 Maj 1826, och uppgick den till nägot öfwer 1000 rd. b:co. Nyligen har Bergsrådet Sandershjelrn dertill donerat, hwad som kan blifwa öfrigt af hans egendom, sedan andra dispositioner utgått, och hwilket tros

blifwa omkring 3000 rd. b:co. Läraren och lärarinnan åt-
njuta hwardera 200 rd. b:co i årlig lön.

b) Sandwerks/Scholan.

Stiftades år 1813. Localen för denna schola är i kyrkans
sacristia, och läraren åtnjuter 66 $\frac{2}{3}$ rd. årlig lön af fyrko-
cassan.

c) Djurgårds/Scholan.

Tillhör väl icke Ladugårdslands församling, utan är
endast för deras barn, som på Djurgården äro bosatta, men
kan lämpligare här än på något annat ställe införas.
Den stiftades, 1759, och har aldrig haft egen local, utan
hafwa disponenterna af Djurgårdshvarfvet från äldre tider,
i en gammal byggnad, upplåtit ett rum åt läraren samt ett
infränkt skolrum. Lärarens lön har också för varit blott
300 daler silfvermynt (50 rd. b:co), som utgingo af Justi-
tie-Collegii öfverföotts-medel.

Båda delarne hafwa nu fått ett förändradt stic. Hvad
localen beträffar, har närvarande disponenten af hvarfvet,
Grosshandlaren Burgman, på egen bekostnad, nära Slätten wid
stora landsvägen, uppsört en ny skolhusbyggnad, hwilken
tillika nyttjas till den wanliga Substiensiens hållande på
Djurgården. Kongl. Maj:it och kronan bestod tomten bertill,
hwilken utsågs genom Kongl. Resol. den 24 Aug. 1827.
Ladugårdslands församling har åtagit sig att besörja den-
na byggnads underhållande. Hvad åter angår lärarens lön,
så blef den, genom Kongl. Resol. den 14 Nov. 1827, be-
stämmd till 400 rd. b:co, hwilka skulle utgå af barnhusfon-
den, äfvensom dubbel tjänstårsberäkning förut war lära-
ren tillaggd genom Kongl. Resol. den 22 Maj 1819.

Merelundervisningsmetoden infördes i denna schola, i
October månad år 1820. Här hafwa ganska tillfredsfi-
lande förskil blifwit gjorda med methodens användande, ut-
om i de wanliga läroämnena i dessa scholor, äfwen i geo-
graphi och matematik. Lärjungarnes antal uppgår wanli-
gen till 100.

7) Inom Maria Församling.

a) Philipsenska Fri och Sattig/Scholan.

Den stiftades af framlidne Grosshandlaren H. Th. Phi-
lippen och des Fru Charl. Philipsen, född Moll, samt boppna-
des den 4 Nov. 1811. Barnen, hwilka skola tillhöra Maria

församling, beständes i början till ett antal af 25 utaf hwardera könet, och flickorna undervisades af tvåanne lärarinnor i qwinnoslöjder. Sedermera utwidgades likwäl scholan så betydligt, att 100 barn intogos, nämligen 40 gossar och 60 flickor; men, då werelundervisningsmetoden infördes, kunde det förökade antalet flickor undervisas af blott en lärarinna, då förut tvåanne sådana behöfdes för ett mindre antal. Snart derefter förenades den fattigskola, hwilken förut funnits i församlingen, och som nu hade 25 barn af hwardera könet, med Philipsenska scholan. Willkoret för denna förening war, att fattigcasan årligen skulle med 600 rd. b:co bidraga till den sammanslagna skolans utgifter.

Denna skola är märkwärdig derför, att den war den första i Stockholm, der werelundervisningsmetoden antogs. Läraren, Magister P. R. Swenson, som gjort en resa till England, för att inhemta kunskap om denna method, införde den, wid sin återkomst, år 1819, så wäl i denna som församlingens fattigskola, hwilka då woro åtskilda. Men, då de den 7 Dec. 1819 förenades, så blef denna method ännu fullständigare wid dem använd.

Så länge Grosshandlaren Philipsen lefde, underhöll han scholan, dels genom egna, dels genom insamlade medel; men efter hans död, år 1819, lemnades ur sterbhuwet ett för skolans räkning sammanbraqt capital, stort 19,666 rd. 32 ff. b:co, hwilket sedermera blifwit förwaltadt af en särskild direction, bestående af 4 ledamöter. De, som gifwit detta capital, woro: Enkefru Helena Diedrichson 16,666½ rd. b:co, Grosshandlaren Hollström 1,970 rd. 20 ff. 10 st., Victualiehandlaren M. Rydberg 1000 rd., jemte smärre insamlingar. Man bär härwid icke frågå, att, om den kostnad, Grosshandlaren Philipsen under flera år användt till skolans underhållande, wore upptagen i räkning, skulle den utrygga till en högst betydlig summa.

Efter grosshandlarens död, har Enkefru Philipsen fortfarande, icke allenast att gifwa scholan ett betydligt, årligt, penningeunderstöd, hwilket, år 1827, utrygde till 1080 rd. b:co, utan äfwen att omfatta barnen med en öm och moderlig omwårdnad, som förwärfwat henne rätt, så wäl till deras warmaste tacksamhet, som till hwarje medborgares högaktning.

Scholan har ingen egen local, utan rum hyras i Fru Philipsens hus, eller det fordna Sutherska wid Adolph Fredriks torg. Denna hyra är, för 6 skolrum samt 8 rum åt lärare och lärarinna, beräknad till det låga priset af 500 rd. b:co årligen, men efterskänkes ofta.

Lärarens klass är indelad i 10 afdelningar. Gossar och flickor undervisas der i inläsning, Christendomsfunskap, räkna och skrifwa, samt de mest för sig komma uti historia och geographi. Gossarne undervisas desutom af en skomakare, som wid inrättningen har fria husrum, uti hans yrke, och, under året 1827, hade de lagat 300 par skor och fångor, samt gjort 12 par nya fångor och 18 par skor. Af 24 gossar, som 1827 uppbört, hade 3 kommit i skomakarelära, 2 i tapetserarelära, 2 på fabrik, 1 blifwit betjent, 3 flyttat ur församlingen, 7 stadnat hemma till föräldrarnes biträde, 4 utan uppgifwen orsak uppbört, och 2 blifwit för försummelse utstrufna.

Glickorna äro indelade i 4 afdelningar, hwaraf 2 i sönder undervisas hos läraren, och 2 hos lärarinnan. Inntalet af dessa sednare 2:ne afdelningar war, 1827, 58. För att på något ställe gifwa ett begrepp om, hwad som, i dylika fattighusolor för qwinnoskinder, kan uträttas, vill man här anföra beloppet af det, som, 1826, i denna schola tillverkades. Elefverna hade då sytt 562 st. skjortor och lintyg, stickat 23 par strumpor, spunnit 6 liëp. lin, 6 stälp. bomull, 14 stälp. ull; wäfwit 41 aln. lärst, 92 alnar blångarnswäf, 33 alnar bomullstyg, m. fl. finarre arbeten. Af 26 flickor, som 1827 uppbört, hade 2 kommit på fabrik, 1 i tjenst, 3 blifwit utstrufna, och de öfriga stadnat hemma.

Wid examina undfå barnen premier af böcker eller kläder, hwilka af stiftarinnan utdelas. Dessa kläder äro alla tillverkade af barnen sjelfwa.

Äfwen förtjenar nämnas, att läraren wid denna schola inrättat en sparbank för barnen. Andamålet dermed är, att af alla inrättningens barn, men i synnerhet af dem, som genom bristande tillgångar ej kunna begagna den egentliga sparbanken i Stockholm, emottaga små summor af en till 8 st. b:co och förkofra dem till barnens förmån. Hwar och en eger fri disposition öfwer sina medel. Insättningarnes ske efter sista låsetimman i weckan. Wid detta tillfälle utbetalas äfwen återfordrade penningar. För en insatt summa af 1 rd. och derutöfwer betalar läraren 1 st. rg:s månadslig renta. Denna renta lägges wid årets slut till capitalet, som der efter betalas med 6 procent årligen. Då man wet, att medlemmarne af denna schola äro barn af de fattigaste föräldrarnes i församlingen, måste man werkligen förwånas, när man tillika får weta, att insättningarne hwarje wecka uppgå till 9 à 8 rd. b:co.

Lärarens lön är 700 rd., och lärarinnans 266 rd. 32 st. b:co. (Nästän endast muntliga underrättelser.)

b) Zandtwerfs-Scholan:

För denna schola begagnas ett af Philipsenska scholans rum. Läraren ämnjuter i lön 50 rd. af fattigcasan. Lärjungarnes antal är omkring 30.

c) Murbeck'ska Scholan.

Sid. 204, lin. 5, 6.

Detta inrättningens biändamål, att undersföddja nödsstälda äldre personer, har nu mer upphört.

Lin. 7—11. Ändamålet med denna inrättning är att gifwa flickorna en sådan uppfostran, att de sedermera kunna såsom tjänstepigor blifwa antagna i hederliga hus. De lära sig att läsa, skrifwa, räkna, sy, sticka samt, wid en mer framskriden ålder, sedan krafterna tilltagit, äfwen spinna och wäfwa. De förfärdiga sselfwa sina kläder, eller äro åtminstone behjelpiga wid deras förfärdigande. Äfwen wänjas de wid andra hushållssyflor, såsom matlagning m. m. Då barnen, efter sin första nattwardsgång, finnas ega full kroppssyrfka, afflytta de från inrättningen, sedan directiönnen beredt dem tillfälle att antagas såsom tjänstepigor. Wid inrättningen äro: 1 föreständerka, 1 lärmästarinna, 1 wäfwerska och 2:ne pigor.

Lin. 8—11 nfr. De betydligare donationer, som sedan 1799 blifwit till inrättningen gjorda, äro, utom Victualiehandlaren Bomans, följande: d. 21 Jan. 1800, Enkfru M. G. Böcker 1111 rd. 5 fl. 4 rsl.; d. 30 Jan. 1806, Directeuren J. Norberg 2,401 rd. 19 fl. 7 rsl.; d. 1 April 1808, Skomakaren C. Ertman 1,200 rd.; d. 19 April 1809, Enkfru Dahlgren 2,600 rd.; d. 18 April 1812, Enkfru Directeurskan Diedrichson 5000 rd.; d. 27 Juli 1813, en ofkänd wälöbrare genom Großhandlaren Rosendahl 1,205 rd. 40 fl.; d. 10 Dec. 1814, testamenterade Victualiehandlaren Boman den nämnda summan; d. 21 Dec. 1815, Slagtare-enskan Granqvist 1,021 rd. 46 fl. 9 rsl.; d. 3 Februari 1816, Victualiehandlaren M. Rydbergs sferbhus 2,120 rd.; den 11 Maj samma år, Enkfru M. C. Lundblad 2000 rd.; d. 1 Sept. samma år, Lärstämmandehandlaren Fogelgrens sferbhus 1000 rd.; 1817, en ofkänd wälöbrare 1,100 rd.; d. 1 Maj 1821, Bokhållaren J. Pauli 8,000 rd.; d. 17 Sept. samma år, Directeuren Carlbohm 1,009 rd. 47 fl. 5 rsl.; samma dag, Ramsell Juliana Bergs 4000 rd.; d. 8 Dec. 1825, Großh. Høllström 1,500 rd.; d. 30 Dec. samma år, en ofkänd

wälgörare 1000 rd.; samma dag Prosten Broberg 2000 rd.; d. 22 April 1826, Fabriqueur J. Schwall 1000 rd., allt b:co. Dessutom har directionen ärligen wid sina sammankomster gjort sammanslotter till inrättningens bästa. Från 1808 års början till 1824 års slut, utgjorde de 3,286 rd. b:co. Summan af alla sedan inrättningens början till närvarande tid gjorda donationer uppgår till 71,617rd. 13 fl. 7 rsl. b:co. Som reparationer, inköp af hus m. fl. utgifter ofta medtagit en del af capitalet, så uppgår närvarande fond blott till omkring 49,000 rd. b:co, hwaraf rentan, omkring 15,000 rd., skall, under wisa personers lifstid, till dem användas och således först i en framtid kommer inrättningen till godo. Inkomsterna woro, år 1826, omkring 1850 rd., och utgifterna omkring 2,375 rd., allt b:co.

Sid. 205, lin. 5—8.

Nu mer njuta alla barnen fria husrum, föda, kläder och uppfostran wid inrättningen. År 1813 war deras antal 14; men genom sednare betydliga donationer har inrättningen wunnit sådan förkofran, att nu mer 24 barn kunna der underhållas. De skola wara födda af arbetsklassen inom Stockholms stad.

Lin. 13. Denna egendom befanns för några år sedan så förfallen, att den ej för inrättningen war tjenlig, hwarföre den försålles, och en ny egendom, belägen i kvarteret Paris wid St. Paulsgatan, inom Maria församling, inköptes för 9,430 rd. b:co.

(Förnämligast ur Directionens berättelse till Sverkskåth. Smb. samt anteckningarne om donationer, på de wid inrättningen förwarade taslor).

8) Inom Catharina Församling.

a) Fri och Fattigsholan för Slickor.

Den stiftades, år 1813, på fattigcasans befohånad; men snart blef den ihogkommen med skänker af wälgörande menniskwänner. År 1815, gaf Zernkramhandlaren Risholm 6000 rd.; år 1822, Victualiehandlaren Doman 4000 rd.; år 1823, gaf Fabriqueuren C. Hedström 6000 rd. Sedermora har en wälgörare, som förordnat, att hans namn skulle förblifwa okändt, skänkt 3000 rd., allt b:co, med willkor, att under sin lifstid deraf åtnjuta 5 procent, hwilka efter hans

dd skulle utgå till trenne andra personer, under deras lifstid. Samma man skänker äfwen alla för scholan erforderliga böcker.

Genom sådana donationer blef directionen satt i tillstånd att kunna, år 1824, för scholans behof inköpa ett eget hus, s. d. Schewiksböernas, beläget wid Lärhofsgatan. Inköpssumman, jemnte sedermera skeddareparationer, uppgick till omkring 15,705 rd., hwilken summa ännu icke är till fullo betald. Scholans donerade fond är, sammanräknad, 25,000 rd., hwaraf ännu betalas renta på 8,333 $\frac{1}{2}$ rd. Då äfwen inköpssumman af skolhuset afräknas, återstår, såsom behållet capital, blott något öfwer 960 rd. Utgifterna woro, 1827, öfwer 1,207 rd. Hwaraf synes, att församlingens fattigkassa måste lemna ett betydligt, årligt, bidrag till denna scholas underhållande. Härifrån afgår likwäl inkomst för hyra af några rum i skolhuset, hwilken, 1827, uppgick till 483 $\frac{1}{2}$ rd.

Scholan föreslås af en lärare med 300 rd. och en lärarinna med 166 $\frac{1}{2}$ rd. årlig lön. Wårnen, hwilka undervisas efter werelundervisningsmethod, uppgingo, 1827, till ett antal af 190. De äro fördelade i twänne klasser och twänne lärosalar. I ena klassen lemnas undervisning af läraren i läsning, skrifning och räkning, samt i den andra af lärarinnan uti wanliga qwinnoarbeten.

b) Sandtwerks-Scholan.

Den inrättades, år 1815, genom Victualiehandlaren Bomans donation af 6000 rd. Nu mer föras dock gemensamma räkningar för båda scholorna, och denna summa är inräknad uti ofwannämnda fond. Läraren njuter 66 $\frac{1}{2}$ rd. i lön. Wid de årliga examina utdelas biblar såsom belöningar. Lärjungarnes antal war, 1827, omkring 36. Localen är i fattigschols-huset.

(Nästän endast muntliga underrättelser.)

c) Katechet-Scholan.

Denna schola går, i anseende till undervisningsmetoden, ett undantag från de öfriga församlingarnes katechetscholor, hwarföre den här bär särskildt omnämnas. Werelundervisningsmetoden infördes nämligen härstädes d. 27 Februari 1820, och, ehuru samsundet *pro fide et christianismo* föreskriswit, att denna method äfwen skulle användas i de öfriga scholorna, har likwäl sådant äminstone ganfka inskränkt bitills kunnat verkställas. Då för det mesta äldre personer

härstädes njuta underwisning, och mycket skulle söda dem, som förnåjer ett barn, så hafwa åtskilliga former måst förändras, och endast de mest väsendeliga delar af methoden funnat användas. Genom denna methods införande kunde ett fördräkt antal personer underwisas, och de uppgingo, 1822, till 126 af båda könen. (Ur årsberättelsen, uppläst i sällskapet för wexelunderwisningens befrämjande, år 1823.)

9) Sattigscholor för barn, som tillhöra Garnisonsregementernas församlingar.

a) Wid Kongl. Swea Lifgarde.

Denna schola stiftades år 1773, och wexelunderwisningsmethoden infördes derstädes d. 1 Mars 1821. Utom den första underwisningen i läsa och skrifa, har den i denna schola blifwit utsträckt till de allmänaste grunderna af Swenska språkets grammatik och läsning af Tyfka språket. Wid skrifningen börjar ej nybegynnaren att skrifa i sand, som wanligt är i dessa scholor, utan med krita, på swart taf-la eller pulpet. Scholans personal utgör wanligen mellan 60 å 70 barn. Dess inkomster woro, 1826, 568 rd., hwaribland: anslag af stadens allmänna fattigkassa 200 rd., af regementets så kallade barnhus- och byggnadskassa 214 rd., af församlingens fattigkassa 50 rd., samt renta af donerade capstater 94 rd. Af dessa inkomster aflönas schol-läraren med 221 rd. 16 ff. Med återstoden beskridas utgifterna till bekåndnad och underhållshjelp för omkring 30 barn, m. m.

Äfwen förtjenar, ehuru ämnet ej egentligen hörer till denna afdelning, att nämna, det en wexelunderwisnings-schola, till musikaliska öfningar, inrättades för detta regementets musikcorps d. 1 Febr. 1821; och utgåra eleverna i denna schola omkring 40. Det elementära af musikens teori och konstspråk är uppsatt på tabeller, som för detta ändamål blifwit utarbetade. Med notskrifning börjas på en swart trätafla, med krita, och öfwas widare med griffel och penna. Läsning på nämnda tabeller och öfning på åtskilliga bläsinstrumenter afwexla med hwarandra. En säker och hastig kannedom af musikens elementära teori och konstspråk, färdighet uti instrumenternas behandling och skicklighet uti notskrifning hafwa varit synbara och nästan förwånande fördelar af wexelunderwisningens användning i dessa ämnen. (Ur årsberättelsen, uppläst i sällskapet för wexelunderwisningens befrämjande, år 1823.)

b) Wid Kongl. Andra Lifgardet.

Denna skola stiftades år 1818.

Fonden, 2,133½ rd., är wäl gemensam för fattig- och skolcasan; men, år 1826, användes åtminstone icke rentan eller andra medel, hwaribland från allmänna fattigcasan 200 rd., till annat än skolans behof. Utgifterna för året woro 356 rd. 19 ff. 10 rsf., hwaribland 200 rd. såsom lön för skol-läraren — Wid skolan undervisas mellan 25 och 30 barn.

c) Wid Kongl. Lifgardet till häst.

Denna skola öppnades d. 4 Apr. 1821. Församlingens alla barn kunna der erhålla och njuta årligen, till mycket stort antal, undervisning. Läraren är tillika escadrons-predicant. Inrättningens fond utgjorde endast 649 rd. 14 ff.; men, genom officers-corriens bidrag, S. K. S. Kron-prinsens nådegåfwa, 66 rd. 32 ff., anslag af Hospitalsinrättningen, 100 rd., af stadens allmänna fattigcasa 100 rd. m. m., uppgingo inkomsterna till 576 rd. 19 ff. 11 rsf. Utgifterna woro 448 rd. 13 ff., hwaribland lärarens lön 250 rd., och gratification 66 rd. 32 ff.

d) Wid Swea Artillerie-regemente.

Denna församlings skola räknar sin egentliga stiftelse från 1750. I densamma intagas endast gossar, hwilkas antal, 1826, utgjorde omkring 30. Af dem njuta 12, företrädeswis söner af tjenstgörande artillerister, dagligen hwardera för 2 ff. brdd, hwilket in natura till dem utdelas. När, under sednare åren, tillgångarne sådant medgifwit, hafwa 2:ne barn från hwaridera af regimentets compagnier, eller tillsammans 24, årligen erhållit full beklädnad. Lärarens lön är 133 rd. 16 ff., och hyran för skolrummen betalas med 100 rd. Dessa och öfriga utgifter för denna läroinrättning bestridas, dels genom regimentets enskilda bidrag, dels med de 200 rd., som årligen af allmänna fattigwårds-medlen inslyta, men förnämligast af arrendet för den så kallade Laboratorii-hagen, hvars aflastning, från fornda tider hörande till regementschefens löneförmåner, af Fältmarskalken Örenshwård, 1752, afstods till grundläggning af en skola. Detta arrende betalas för det närwarande med 233½ rd. Församlingens sliktbarn blifwa alltid, wid anmälan, till undervisning emottagna uti Hedwig Eleonora församlings fattig-slikt-skola.

c) Wid Kongl. Majests Flotta, Stockholms station:

Hit hörde förr 2:ne skolor, nämligen fattigskolan och Skeppsgöskolan. Den förra, gemensam för barn af båda könen, stiftades genom Kongl. Br., d. 1 Juni 1791, samt öppnades d. 1 Apr. 1792, då tvåanne rum woro dertill hyrda wid Tråskforget i Johannis församling. Flyttning skedde sedan till Casernhuset å Skeppsholmen, men efter några år åter till det Ziervogelska huset wid Lilla Trädgårdsgatan. Nu mer är skolan inrymd uti ett kronan tillhörigt hus å Skeppsholmen. Primitiva fonden för skolans bestånd war en summa af 1,000 rd. b:co, som af kyrkans behållna capital affattes, och hwaraf rentan, 50 rd., anslogs såsom lön åt läraren, hwilka lönewillkor sedermera småningom förbättrades.

Då ett compagne af 15 Skeppsgosfar, år 1798, upprättades wid arméens flottas station i Stockholm, och 25 rd. anslogos för deras undervisning, så förenades denna anstalt med församlingens fattigskola, hwilken förening egde bestånd till år 1812. Men, som Skeppsgosfarnes antal då fördubblades, så anfågos de behöfwa en egen lärare, hwaraföre skolorna åtskildes.

År 1827, sammanslogos åter dessa bägge skolor till en enda, likwäl så, att den skulle bestå af 2:ne klasser, och för den samma war ett reglemente utfärdadt utaf förvaltningen af sjöärenderna, den 22 Dec. 1826. Nu mer är wexelundervisningsmetoden antagen wid denna skola. Den är bestånd till fri undervisning för stationens 30 Skeppsgosfar samt de till flottan hörande underofficerares och gemenskaps samt deras wedertlikars barn af båda könen. Den högre klassen är uteslutande bestånd för gosfar, och egentligen för Skeppsgosfarnes, som likwäl, i händelse af bristande kunskaper, först måste genomgå den lägre. Läröamnen äro de samma som i stadens så kallade Apologistiskolor. Läraren är tillika bataillons-predicant wid stationen, med särskild lön. Utgifterna bestridas af anslagna statsmedel, hwaraf, till lärarens lön, utgå 100 rd. I den lägre klassen undervisas både gosfar och flickor. Läröamnen äro inläsning, kalligraphi, Christendoms-kunskap, biblisk historia, arithmetik, sådernetlandets historia och geographi. Utgifterna bestridas af församlingens fattigmedel. De från allmänna fattigkassan årligen insändde 200 rd. användas till kläder åt de mest behöfwande barnen. Lärarens lön är 120 rd. på stat. Lärlingarnes antal i hwardera klassen varierar mellan 25 och 30.

Scholorna, wid Stora Barnhuset, Frimurare Barnhuset och Correctionsinrättningarne, äro wid dessa inrättningar närmare beskifna; men ännu återstår en schola att nämna, hvilken wäl är privat och derföre må hända ej borde här upptagas, så mycket mer, som den ej har någon fond, utan af stiftaren enskildt underhålles och derföre kan efter hans godtyckande upphöra. Då den likwäl gjort sig förtjent af werelunderwijsningsfällskapet's uppmärksamhet, willja wi i forthet nämna några ord derom. Den stiftades, d. 7 Jan. 1821, af Kateketen J. W. Beckman, biträdd af Scholläraren Swensson, hwilken, såsom wi ofwänföre sett, war den första, som i riket införde werelunderwijsningsmetoden. År 1822 underwisades derstädes 70 barn, utom 10, som woro gratisler, och, 1827, gafs underwisning åt 76. Blott gossar emottagas. Scholans inredning är i det närmaste efter Bellska planen. I början war scholan, utom för de wänliga underwijsningsämnen, endast beräknad för geographien, historien och Swenska grammatiken. Sedermera har äfwen språkkunskapen blifwit omfattad. För Latinet är den fördelad i 4 klasser, och för de moderna språken i 3:ne. (Ur berättelsen, uppläst i fällskapet för werelunderwijsningens befrämjande, år 1823.)

XI.

Till allmänna säkerhetens bewarande och till hämnande af eldswådor widtagna anstalter.

1) Garnisonen och Inquarteringen.

Sid. 212, lin. 16—20.

Stockholms garnison består för det närwarande af Swea Lifgarde och Andra Lifgardet, hwardera 800 man, utom spel och befäl; Lifgardet till häst af 375 man, utom spel och befäl; största delen af Swea Artillerie-regemente, en escadron af Aggerhus ridande jägare, Lifbewäringsregementets officerscorps, Ingenieurscorpsen med Fortifications- och Fältmättningsbrigaden och Stockholms Escadre af Kongl. Maj:ts Stårgårdsflotta.

Sid. 214, lin. 1—34.

Utom wid Artilleriegården, på Skeppsholmen, och om de särskilda casernerna få nämnas, samt wakterna wid stadens tullar, finnas nu mer Corpsdegarder blott wid Kongl. Slottet, S. S. H. Princeßans palats och wid Södermalms-torg.

Garnisons-corpserna äro för det mesta inquarterade i särskilda caserner. Swea Lifgarde blef, år 1802, förlagdt till Fredrikshof. Sedermära fick äfwen Lifgardet till Håsl sin casern nära derintill. Wid 1817 och 1818 ärens riksdag beslöt sig till ett anslag till uppbyggande af en casern för Andra Lifgardet, hwilken byggnad blifwit påbörjad. Sjö-artillerie-regementet är caserneradt på Skeppsholmen. Swea Artillerie-regemente är inquarteradt wid Artilleriegården, på Ladugårdslandet och wid Humlegården. Dessutom hafwa, i sednare tider, twänne stora hus, ett wid Storgatan å Ladugårdslandet, och ett wid Tjårhofsgatan å Södermalm, blifwit inköpta för trouper utom garnisonen, hwilka antingen tillfälligtwis blifwa hitcommenderade eller tåga igenom hufwudstaden. Man lärer likwäl wara betänkt att sälja dessa hus, såsom för kostsamma att underhålla.

(Stockholms tidning 1827, sednare hälften, N:o 37, 39.)

Sid. 216, lin. 1—16.

Denna förordning, af 1766, är till det wäsentliga ännu gällande. Ej allenast ofrälse husegare betala nu inquarteringsafgiften, utan äfwen adelsmän, hwilka wid 1809 och 1810 ärens riksdag afsade sig den i privilegierna dem förbehållna rättighet att wara befriade från inquartering. Beloppet af inquarteringspenningarne har i sednare tider varit olika. År 1826 uppgingo de till 84,130 rd. och några ff., hwaraf husegare och borgerskapet erlade 43,220 rd., och återstoden fylldes genom anslagna andelar af tolagen och wägpenningarne. Dessa medel handhafwas af särskild commission.

2) Borgerskapets Militårcorpser.

Sid. 219, lin. 1—8.

Från Gustaf III:s död ända till Gustaf IV Adolfs sednaste regeringsår, woro borgerskapets militårcorpser nästan helt och hållet befriade från tjenstgöring. Men kriget 1808 satte åter wapen i hand på Stockholms borgerskap. De deltog då i garnisonens tjenstgöring och mottogo wakterna

wid tullarne, flottet och andra ställen. Under denna tid utgjorde de omkring 2,250 man, utom öfver- och underbefäl, samt lära nu utgöra ett ungefärligen lika antal. Sex år derefter återstattes de i activ tjänstgöring. Den 24 Aug. 1814 motog de waken inom hufwudstaden, hwilken dock redan d. 17 Sept. upphörde. Sedermera hafwa dessa corpser deltagit i tjänstgöringen och paraderingen wid alla större högtidligheter, såsom wid Carl XIII:s begrafning, d. 20 Mars 1818, frdningsen d. 11 Maj s. å. m. m. Statsmajorens tjänst med åtföljande lön blef indragen 1820. Högst befälet har Konungen antagit, och d. 15 Dec. 1818 utnämndes Kronprinsen till Secundchef wid Stockholms borgerstads kavalleri- och infantericorpsen.

(Stockholms Tidn. 1828, förra hälften, N:o 8).

3) Stadswaken.

Sid. 220, lin. 12—16, nfr.

År 1809 minskades styrkan från 168 till 136 man, af hwilka sednare 90 man skulle dagligen tjänstgöra, och de öfriga 46 ständigt och tourwis permitteras. Nu utgör detta stadens militärcompagnie 1 capten, 1 lieutenant, 6 underofficerare, 4 trumslagare, 6 corporaler, 2 profosfer och 134 man, af hwilka 84 dagligen tjänstgöra, och 50 hafwa permission. Deras casern är huset N:o 5 i quarteret Murmåstaren å Kungsholmen. Den inköptes, år 1804, af Borgerstads Bemedlingscommission, för 7,900 rd. b:co. Chefen, 1 underofficerare och något öfwer 100 man hafwa derstädes boningsrum.

Lin. 6—8 nfr. Genom Kongl. Br. d. 30 Oct. 1809, blef en ny och förändrad stat fastställd för befälet och manskapet wid stadens militärcompagnie. Hela staten bestämdes till 8,753 rd. 6 rs. Denna stat, med flera utgifter i och för compagniet, förorsakar DrätselCommissionen en årlig kostnad af omkring 16,000 rd. b:co. Manskapet är högst uselt aflnadt, så att det med möda kan lifnära sig, och framställer, till hela sitt utseende, en högst dunklig anblick.

4) Brandwaken.

Sid. 222, lin. 7—11.

Kostnaden för Brandwaktsinrättningen uppgick, år 1826, till 18,739 rd. och några fl., hwaraf husegarare i stae

den tillstöto 9,667 rd., Brandförsäkringscontoret för sådana hus, som i 12 år varit brandförsäkrade, 8,613 rd., och det öfriga utgjordes af publika verk för deras hus.

Sid. 223, lin. 5—8.

Den 22 Dec. 1812, utfärdades ett nytt reglemente för brandwaktcompagniet, och består denna corps för närvarande af 1 capten, 1 lieutenant, tvåanne adjutanter, 5 underofficerare, 12 rotmästar, 200 man och 1 profosj. Högssta befälhafwaren är Szwersståthållaren, som nu mer ensam utnämner officerare.

Sid. 224, lin. 8, 9.

Uti krigswelse d. 14 Juni 1822, anbefallde Konungen Szwersståthållaren att inkomma med förslag till ett förnyadt brandreglemente. För detta ändamål nedsattes särskilda committerade, hvilka också utarbetade ett sådant förslag, som dock sedermera ogillades. Ett nytt förslag läter nu hwila hos regeringen.

Lin. 10—15. Staden har 13 större sprutor, hvilka dock ej alla äro försedda med tillbringare, och 5 portativa sprutor, samt två prämssprutor. Desutom äro sprutor wid Artilleriegården och på Skeppsholmen, i Bankens och Brandförsäkrings=Contorets hus.

5) Stadens Brandförsäkrings=Contor.

Sid. 226, lin. 3 nfr.

Det nu gällande reglementet är utfärdadt d. 19 Dec. 1827. Det står egaren fritt, att brandförsäkra antingen hela egendomen, eller en del af dess värde.

Sid. 227, lin. 1—8.

Detta förhållande är äfwen lika efter sednare reglementet, hwad nämligen de hus beträffar, som äro uppbyggda sedan den 1 Maj 1758; men för de hus, som varit uppbyggda innan ofwannämnda tid och ej till försäkring uppgifwits, erlägges högre procent.

Lin. 8—10. Efter de första 12 årens förlopp erlägges ärligen uti aderton år för stenhus 1, för stenforswerksåhus 1½, och Lundequist, III, Bih. 23.

för trähus $1\frac{1}{2}$ af tusende, hwarefter uti tio år betalas för stenhus $\frac{1}{2}$, stenforswerksbus $\frac{1}{2}$ och trähus $\frac{1}{2}$ af tusende årligen. Sedan försäkringsavgifter således blifwit betalade uti 40 år, komma de att upphöra, och eger då försäkringstagaren att undfå ett så kalladt fribref på egendomen. Vidare bestämmer reglementet, huru stor tjocklek stenhusmuren i nedra wåningen bör hafwa, för att ej anses för forswerksbus.

Lin. 15—26. Allt detta är i sednare reglementet alldeles oförändradt.

XII.

Handel, Handtwerkerier, Slöjder och Näringar.

1) Handel.

Stockholms handel är ganska betydlig, och tillförseln af lifsmedel från omkringliggande provinser både låt och rik, så att man i Stockholm kan sefwa jemnsbrelsewis för bättre pris, än i andra stora hufwudstäder. Införseln från utrikes orter består af swer hufwud i spannmål, salt, m. m. och lux- eller swerflödsartielar. Hwad införsel af spannmål beträffar, så har landtbruket i Sverige under sednare åren så mycket fligit, att endast i miswertår en betydligare införsel behöfves. Hwad luxartielar beträffar, så har tullen på dem blifwit förhöjd, och wid 1818 års riksdag lades en afgift på förbrukningen af dem, som 1823 upphörde; men intet har kunnat hämma införseln af dem, ehuru i wisa delar förbjuden, och ehuru strängt lwendrageri ån bestraffats. Från Finnland införes ännu en mängd waror, i synnerhet wed och kol, och stattas wärdet, af hwad som årligen derifrån till Sverige införes, till nära $2\frac{1}{2}$ millioner rd. Efter detta lands afståndande hafwa anstalter blifwit träffade, att hädanefter så hela hufwudstadens wedbehof från de norra och nordwestra provinserna, sedan strömmarne blifwit på nödigt sätt upprepade och flottbara, hwarmed man äfwen gjort bdrjan; för åren 1822 och 1823 utfattes till och med premier för införseln af brännwed från de norrom Sundswall belägna träfterna, nämligen 1 rd. för hwarje samn bjdrkwed, samt 32 ff. för gran och tall.

Landtullarne i riket upphörde i allmänhet, år 1811,

och i stället hafwa landet och släderna åtagit sig en bewillning. De ega likwäl ännu bestånd i Stockholm och några andra släder, dock blott i gemenskap med passwäsendet och som controll mot förbjudna waror. Denna tullbewakning syftes satte, år 1819, i och närmast omkring Stockholm, 117 personer.

Sid. 242, lin. 11—15.

Stockholms marknader äro twänne, såsom här är antyddt. Julmarknaden har gemenligen hållits på Stortorget, och eljest på Slottsbacken samt nedanför Logården omkring quaien, wid sjön. På borgerskapets ansöknung har den fått återflyttas till Stortorget, med willkor, att sländen ej skulle stå närmare hufsen, än 12 alnar, hwaraf följt, att ej alla sländ der kunpat rymmas, och att nipperhandlarskor jemte andra, som ej warit bergare, hållit och ännu hålla sin marknad på Slottsbacken. Under hela marknadstiden skall borgerskapet hålla en spruta med tillbehör i beredskap. Under höstmarknaden, hwilken hålles wid hamnarne, år 6 wcekors frimarknad.

Sid. 244, lin. 21—24.

Wärdet af waruimporten till Stockholm utgjorde, år 1825, 7,784,204 rd. 7 st. samt, år 1826, 8,193,427 rd. 4 st. Wärdet af exporten åter war, år 1825, 7,235,476 rd. 30 st. samt, 1826, 6,798,868 rd. 8 st. allt b:co (GeneralTullstyrelsens berättelse till Szwersjåthållareämbetet, år 1827). Wärdet af hela rikets import war, 1824, 3,794,341 rd. Hamb. b:co, och 1825: 13,587,138 rd. Swenskt b:co. Wärdet af exporten war 1824: 4,411,377 rd. 16 st. Hamb. b:co, och 1825: 12,228,382 rd. 16 st. Swenskt b:co (Journal för handel, söjd och konst, 1827, n:o 16—19). Hwaraf synes, att handelswägen, 1824, sigit samt de bägge sednare åren obetydligt sjunkit.

Af de waror, som, 1825, till ofwannämnda wårde i Stockholms stad importerades, erlades i sjötull 787,590 rd. 26 st. samt 1826: 949,872 rd. 2 st. För de exporterade warorna erlades 1825: 211,343 rd. 37 st., samt 1826: 178,830 $\frac{1}{2}$ rd.

Lin. 6—7 nfr. Jernexporten för hela riket war 1824: 366,216 skepp. stångjern; 19,822 skepp. diverse jern, samt ankaren och diverse smiden för 172,570 rd. Hamb. b:co.

Sid. 245, lin. 8—25.

År 1820 exporterades från Stockholm till utrikes orter stångjern 110,579 skepp.; band-, bult-, galler-, knipjern

samt saltpanneplåtar 12,212 skepp; plåtar och spik 3,302 skepp., gjutet jern 496 skepp.; stål 4,512 skepp. År 1826 var denna export följande: stångjern 198,683 skepp. 12 lisp. 13 skåp.; bandjern 2,014: 2; bultjern 2,444: 4. 10; knipjern 2,431: 14; skärjern 1,310: 15; saltpanneplåtar 131: 18. 10. Jernplåtar 1,867: 14, 18; spik 1,118: 9. 11; stål 2,447: 7. 8; smide 364: 1. 9. Ankare och gjutjern 939: 16. 16; stoftjern 1,763: 15. 4; bly och metall: 8: 3. 18; messing 138: 8. 9; koppar 2,020: 18. 17 (Argus III, 1827, n:o 1).

Sid. 247, lin. 6—9.

År 1814 hade Stockholm 254 fartyg om 20,512 låster och öfver 2,200 sjömän; 1816: 260 fartyg om 20,585 låster, och 1818: 248 fartyg om 21,556 låster. Detta utgör omkring $\frac{7}{8}$ af det antal fartyg, hela riket har. Detta var 1814: 1,100 af 70,000 låster; 1816: 1,012 af 64,631 låster, och 1818: 944 af 61,607 låster. Deras hade Göteborg, år 1814: 261, och 1818: 136. Om således denna stad undantages, har Stockholm nästan hälften af hela rikets fartyg. (Ur Granbergs Utkast till Swenskt Statistisk).

Antalet af stadens egna fartyg sleg, år 1823, till 182, af tillsammans 15,174 låsters dragt, med 170 skeppare och 1,155 sjömän. Till Stockholm ankommo fartyg från utrikes orter, år 1825: 1,319 om tillsammans 47,480 låster, och 1826: 1,460 om tillsammans 62,953 låster, utom båtar. Till utrikes orter afgingo fartyg från Stockholm, år 1822, 1,433 om 52,798 låster, och 1826: 1,659 om 65,908 låster. Från inrikes orter kommo, år 1822: 806, och 1826: 1,187 fartyg. I Stockholm mantalskrifne coopvaerdieskeppare woro, 1827: 161. Från år 1814, har således Stockholms activa handel aftagit; men, om man finsimellan jemnsför blott de sednare åren, har låstetalet så wäl af de fartyg, som från utrikes orter inkommit, som af de, hwilka dit afgått, varit i tilltagande, äfwen som antalet af de fartyg, hwarmed inrikes handeln drifwits, varit i nästan oafbrutet stigande.

Lin. 7—12 nfr. Antalet af de handlande, som sjelfwa ej tillverka sina waror, war, år 1827, följande: grofhandlare 209, fryddkrämhandlare 181, spannmåls-, minur- och wietuallehandlare 113, linframhandlare 27, jernkrämare 20, lärstkrämare 45, tobakshandelsidkare 77, låderhandlare 23, siden- och klådeshandlare 37, meubelhandlare 3, diverssehandlare 10, nipperhandlare 27. Alla dessa uppgå till ett

sannmanräknadt antal af 717. Här kan äfwen nämnas, att contingent borgare, år 1827, funnos till ett antal af 27.

Desutom finnas många, som handla med warer, dem de ej tillverkar, men hwilka böra föras till näringsklassen. Ännu flere finnas, som handla med egna tillverkningar, såsom fabriqueurer af olika yrken, med flera, men hwilka, ehuru de wiserligen böra under Handels-Collegium, likwäl icke kunna föras till annan klass än manufacturidkare och komma således längre fram att omtalas, då fråga blir om manufacturer och handwerkerier. Man kan således icke förbela de särskilda industriens grenar, hwarom denna indelning handlar, efter de collegier och ämbetsverk, hwarunder de lydä.

Sid. 249, lin. 1—5.

Sfwerfödsarticular, som till den betydligaste mängd till Stockholm importerades, woro, år 1820, följande: kaffeboor, 558,604 skåp.; rusin 172,006 skåp.; win 2,700 åmar; brännwin, arrac 330 åmar; citroner 133,923 stycken; tobaksblader 462,966 skåp.; d:o sijelkar 331,214 skåp. Desutom må nämnas socker, hwaraf den betydliga quantiteten af 2,743,337 skåp. detta år importerades.

Lin. 21, 22. Utländsk spannmål måste likwäl ännu, fastän i ringare quantitet, införskrifwas. År 1826, då partiel miswert inträffade, importerades hit: hwete 5 $\frac{1}{2}$ tunnor, råg 9,789 $\frac{3}{4}$; korn 49,148; malt 7 $\frac{3}{4}$; hafre 34,764 $\frac{1}{4}$; årt 2,238 $\frac{1}{2}$ tunnor.

Lin. 10—14 nfr. Från inrikes orter infom brännwin till Stockholm, år 1824: 1,873,817 $\frac{1}{2}$ kannor; 1826: 2,033,200, och, år 1828, till den 18 Nov., 2,372,729 kannor.

Sid. 250, lin. 1—7.

År 1820 importerades 53,341 tunnor salt.

Lin. 17—27. År 1820 importerades 159,398 skåp. blyhwitt; 49,372 skåp. indigo, eller färgor af alla sorter, äfwen den nyssnämnda inberäknad, 259,693 skåp.; hwitt bomullsgarn 41,579 skåp.; rådt Turkiskt bomullsgarn 20,316 $\frac{1}{2}$ skåp.; ofärdad bomull 250,551 skåp.; strispapper 1,404 ris; risgryn 57,821 skåp.

Lin. 10, 12 nfr. Djära exporterades, år 1820: 25,435 tunnor, och 1826: 30,380 $\frac{3}{4}$; beck 1820: 3,385, och 1826: 2,550 $\frac{1}{2}$ tunnor; träwaror af alla slag, år 1826, till ett värde af 204,122 rd. 27 ff. 6:co; spannmål 1820: korn och malt 2,500, råg 1,057 tunnor, hwetinjöl 1,983 lisp.

Sid. 251, lin. 1, 2.

Wedimporten till Stockholm från inrikes orter war 1826, således 76,438 och landvägen 928, eller tillsammans 77,366 fannar. (Journal för handel, skid och konst, 1827, n:o 7.) År 1827 importerades 9,826 läster kol; spannmål infom, 1826, från inrikes orter: hvete 25,387 tunnor; råg 73,008; korn 100,942; malt 11,084; hafra 34,723; årtar 8,144; blandsåd 1,314 tunnor.

Lin. 16—20. Hå importerades, år 1827, till Stockholm 267,846 liör. eller $1,488\frac{2}{3}$ varmar, samt halmi 1,636 $\frac{1}{2}$ tjog. (Journal för handel, skid och konst, år 1828.)

(Utom citerade tidningar, ur en tryckt uppgift från Tullverket 1820; och för sednare åren ur GeneralTullstyrelsens nämnda berättelse).

2) Till handelns befrämjande företagna inrättningar.

a) Handels-Compagnier.

Sid. 252, lin. 18—20.

Detta Koppar-Compagnie och Kopparcontor hafwa upphört; men, för jernhandelns underlättande och till förekommande af wanpris på denna vara, finnes i Stockholm ett JernContor, inrättadt d. 29 Dec. 1747. JernContoret uppmuntrar flera slags smiden, besordrar bergswetenkapens tillwert i allmänhet, påkostar utrikes resor m. m. Brüksocieteten har för desamma utfärdat reglemente.

Sid. 255, lin. 25—37.

Wesindiska Compagniet har nu mer upphört. För det närvarande finnas inga compagnier, med octroy för utrikes handel. Likwål är nu påtänkt att inrätta ett nytt Wesindiskt Compagnie, hwartill actieteckning detta år redan är börjad.

b) Wägar.

Sid. 256, lin. 4—11.

Uti Jernvägen äro twänne ständiga samt flere andra detacherade wägar, hwilkas antal efter behofwet ökas eller minskas. —

Lin. 12. Stadens Victualiewägar äro följande: 1 på Blasieholmen, 1 wid Håtorget, 1 wid Munkbron, 1 wid Skeppsbbron, kallad Norra Vägen, 1 i Stadsgården, kallad Nyfsvägen, som Nyssa köpmän framför andra hafwa rätt att begagna, samt 1 wid Adolph Fredriks torg. Äfwen finnas allmänna vägar i slagthuset. Alla dessa vägar ju-
stiferas årligen.

Lin. 13—17. Tackjernsvägen, som, år 1808, flyttades till Södermalin, är nu åter derifrån förflyttad till Sillhofs-
tomten, som efter branden på Blasieholmen inköptes af staden.

c) Swarf.

Sid. 267, lin. 4—10 nfr.

Detta contract gäller således ännu. Arrendet för detta Skeppshvarf är 360 rd. årligen, hvilka erlagts på det sätt, att 6000 rd. specie i silfver blifwit i stadens cassa insatta, och hvilka, wid arrendetidens slut, skola i samma goda mynt återbetalas.

Sid. 268, 4 §.

Lofschvarfwet tillhör, på fri och egen grund, enstilla intressenter, hufwusaktigen Grosshandlaren John Burg-
man. Wid detta hvarf arbeta: 1 Skeppbyggnästare, 4 quartersmän, 80 à 90 timmermän, smed, snickare och block-
makare. Förutan de här nämnda hvarfwen bör anmärkas Kongl. Jagthvarfwet på Kungsholmen.

d) Sjö-Åsecurance Compagniet.

Sid. 258, lin. 17—26.

Reglorna af 1739 woro blott på wisa år, och förnyas-
des de sedermera, tid efter annan, utan någon förändring. Först den 5 Mars 1828, utkom ett förändradt reglemente. Fonden utgöres af 852 actier, på 166 $\frac{2}{3}$ rd. hwardera, och af det derutskwer samlade capital. Fondcapitalet af actierna, 142,000 rd. b:co, skall årligen ökas genom en wiss andel i winsten. Då winsten uppgått till 5 procent af detta capi-
tal, så utdelas detta belopp till actie-egarne. Förminskas capitalet genom förlador, skall det sedermera först söllas af blifwande winst, innan utdelning får ske. Compagniet för-
waltas af 4 directurer, som skola ombytas wid hwarje or-

dinarie bolagsstämma. En sådan hålles årligen. Då utnämnas åfwen 4 revisörer, som granska räkenskaperna. Directionen har sina sammanträden och ämbetsmännen sina rum i Boursehuset.

e) Stockholms Sjöförsäkringsbolag.

Detta bolag inrättades år 1826, och dess reglemente stadfästades d. 28 Juni samma år. Enligt detta reglemente, skulle dess fond blifwa en, i actier på 1,500 rd. b:co hwardera fördelad, summa af minst 250,000 och högst 300,000 rd. b:co. Meddelandet af försäkringar skulle begynnas, så snart fonden blifwit ställd. Directionen består af 4 ledamöter, hvilka wälja ordförande. Dessutom wäljas 4 revisörer, allt actie-egare. En ombudsman och en bokhållare gå directionen tillhanda. Hwarje directeurs årliga arfwode är 500 rd. b:co. I April månad hwarje år hålles ordinarie bolagsstämma. Till följe af detta reglemente, har icke allenast fond redan blifwit ställd, utan åfwen utdelning flött till det betydliga belopp af 550 rd. b:co för hwarje actie, ehuru ej deras fulla värde ännu war inbetaladt; hwilket skulle ske efter hand.

f) Navigations-Scholan. (Sid. 258, 264.)

Sid. 264, lin. 3—5 nfr.

Nu är föreståndarens lön så bestämd, att han för densamma åfwen skall hyra rum åt scholan.

Sid. 265, lin. 17—20.

Utgifterna för denna schola bestridas af en andel utaf tolagen, eller $\frac{1}{3}$ fl. per läst för inkommande waror. Swad som brister, utgår af Sjömanshuscasan, så att Grohandels-societeten ej mer behöfwer lemna några bidrag.

Sid. 266, lin. 1—13.

Denna instruction gäller ännu. 10, högst 12, elever, under hwarje termin, skola, enligt desamma, 2 dagar i weckan erhålla fri undervisning; men närwarande föreståndare låter dem läsa lika ofta som de betalande eleverna. Antalet af alla eleverna war, wintern 1826, 26, och, sommaren 1827, 5, dem oräknade, som läsa till den så kallade skepparexamen. Scholans samling af böcker, glober, chartor, in-

framenter har i sednare år blifwit mycket förskad. Localen är huset n:o 1, quarteret Andromeda, wid Skårgårds-gatan.

g) Sjömanshuset. (Sid. 259.)

Sid. 261, 2 §.

Hwad angår den så kallade Sjömansfattialådan, som står under Sjömanshus-directionens inieende, så, ehuru den må hända haft en tjenligare plats bland fattigwårdsinrättningar, kan likwål icke nu den ordning rubbas, som redan blifwit iakttagen, hwarföre åfwen tilläggen här stola meddelas.

Sid. 262, lin. 17—19.

År 1825, utgjorde inkomsterna 7,692 rd. 24 ff. 2 rst., hwaribland intressemedel 4,777 rd. 13 ff. 8 rst. samt skoppares och sjöfolks hyresafgifter 1,727 rd. 10 ff. 6 rst. Hela capitalet utgjorde, år 1826, 73,915 rd. 17 ff. 10½ rst., deruti likwål inbegripet wärdet af 2:ne fasta egendomar, nämligen N:o 1 uti quarteret Calista i Staden, samt N:o 4 i quarteret Håsten, på Södermalin.

Lin 20—22. År 1825 utdelades 3,725 rd. 12 ff. till 374 pensionairer, hwaraf 17 wore skoppares, 13 styrmän, 57 sjömän, 84 skoppares-enkor, 43 styrmans-enkor, 160 sjömans-enkor och barn. Till sjukhuset utgafs något öfwer 517 rd., och till undersködd för Navigations-skolan 200 rd.

Sid. 263, 3 §.

Bland donationer bör nännas, att Großhandlaren C. M. Nyström skänkt 11,245 rd.

Sid. 264, lin. 15—21.

Detta sjukhus är inrättadt i den öfwan nämnda egenkomsten, N:o 4 i quarteret Håsten.
(Ur directionens Berättelse till Öfwerståth. Åmb. 1827.)

2) Manufacturer och Zandtwerkterier.

Till deras upphjelpande hafwa tid efter annan flere förmåner blifwit dem bewiljade, åfwen som en särskild manufactur-discont redan 1756 blef inrättad, ur hwilken manufacturister, mot lindriga villkor, få uttaga förlagslån till understödd för anläggningar af nya här i riket förut olån-

da förbättringar och uppfinningar, äfvensom till förbättrande af äldre. Ett förnyadt reglemente för denna manufacturdiscontfond utkom d. 12 Febr. 1817.

Erfarenheten har dock stundom wisat, att uppfinningar i svidewäga, som blifwit af publika medel uppmuntrade, dels med inventionspremier och gratificationer, och dels med låneundersköd, sedermera antingen stadnat wid blotta modellen eller, om de kunnit i stort verkställas, antingen icke uppfyllt ändamålet, eller också snart blifwit nedlaggda. År 1817 förlorade manufacturdiscontfonden på cessionanter öfwer 26,000 rd. (Ur Rikets Ständers Revisorers granskning öfwer de under CommerceCollegii förvaltning ställda fonder, tryckt 1821.)

I hufwudstaden finnas fabriker af de flesta slag. Till de mest betydande, i afseende på tillverkningsvärdet, höra siden-, klädes-, smus- och tobaksfabrikerna samt sockerbrufen. I fabrikerna brukas många maskiner, och därför, oaktadt tillverkningen nu är mycket större, än för 20 år sedan, selsfättas dock blott hälften så många arbetare som förut.

I de uttranden, som från samtliga härvarande handels-, fabriks- och näringsklasser blifwit till Öfverståthållare-Ämbetet infordrade, äro de alla, icke ens wänskanke, källarmästare och skräddare undantagna, beskrifna såsom kämpande med en minskad och aftagande wälmåga och rörelse, samt de flesta till och med såsom warande på branten af en fullkomlig uppblösnig. Man kan lätt finna, hwilken trowärdighet bär tillägnas en så fullkomligt ensidig framställning, som desutom ei blifwit besyrkt med några facta. Detta öfwerlagade förhållande anse de häröfra från de wid 1823 års riksdag antagna friare åsigter, i fråga om fremmande och utländska warors införsel, och de sedermera, i öfwerensstämmelse dermed, utfärdade tullförfattningar, från ett förfladt antal ledamöter inom wisa societeter och en nu mer än fördom utsträckt handels- och näringsfrihet m. m.

I afseende på fabrikernas tillstånd i synnerhet, hwarom så wäl Hall- och ManufacturRätten, som Ordöfveranden för Fabriks- och ManufacturSocieteternas deputerade, lemnat en högst oroande wärning, har, genom de upplysningar, som CommerceCollegium sedermera meddelat, blifwit utreddt: att, 1822, bewiljats 38; 1823, 32; 1824, 22; 1825, 32, och 1826, 35 nya fabriksanläggningar här i staden. Obestridligt sannt är likwäl, att tillverkningen wid klädesfabrikerna under sednare åren aftagit. För öfrigt kan dessa och alla öfriga fabrikers närvarande tillstånd bäst inhämtas af efterföljande tabeller.

Om Åtskilliga slags fabrikers första anläggning är, sid. 269—272, taladt. Såsom tillägg dertill kan följande, om derslades förbigångna manufacturanläggningar, anföras:

Engelska garfwerier. Då för längre tid sedan icke något dugligt bereddt läder kunde inom Sverige tillverkas, utan endast sådant, som brukades till allmogens och fattigare folks behof, så blefwo Rikens Ständer betänkte att minska den så kallade tyngd på handelsvägen, som detta förhållande förorsakade, och uppmuntrade med mycken kostnad det Engelska beredningsfättet samt ansögo dertill betydliga medel. Till följande deraf anlade Finlay och Graver, år 1753, det första Engelska garfweri, å Kungsholmen, på den plats, der nu Garnisons-sjukhuset är. Men detta garfweri måste snart nedläggas, utan att den väntade nyttan dermed besfordrades, och det använda underskudet gick för riket förloradt. För att kunna upphjelpa Engelska beredningen, utfärdade Gustaf III den författning, att, hwem som wille, fick anlägga Engelskt garfweri, med förbehåll, att endast dertill nyttja ekbark och utländska hudar, hwilken rättighet sedermera äfwen utsträcktes till Swenska hudar. Då anlade den i år aflidne Garfwareäldermanen och Stadsmajoren Johan Westin, år 1774, ett Engelskt garfweri å Kungsholmen och införskref med mycken kostnad Engelska mästare, äfwen som hans bror, nu Captenen och Ridbaren Jakob Westin, några år derefter, eller 1780, anlade ett ännu lidre. Då, genom de införskrifna Engelska mästarna, Swenska arbetare äfwen singo lära detta beredningsfätt, så anlade också flere andra af ämbetet, under påföljande år, egna garfwerier. Härigenom har införsele af Engelskt läder så godt som alldeles upphört, hells det Swenska kan såljas för bättre pris än det Engelska, och dessa garfwerier hafwa under trenne på hwarandra följande krig kunnat betjena kronan med arméens och flottornas hela behof af läder. För denna garfweriernas förkofran hafwa wi således egentligen att tacka Herrar Joh. och Jak. Westin.

På sednare tider hafwa, genom den åt Finska handlande lemnade frihet, att mot nedsatt tull införa läder, samt tillåtelsen åt hwem som wille, att af alla sorter bark bereda läder, dessa garfweriers tillverkningar aftagit, emedan ej deras stora lager kunnat winna tillräcklig affättning. Så har Captenen Westin, som så är efter anläggningens början underhållit mellan 60 å 70 arbetare, på sednade åren blott haft omkring 30.